Ακαδημαϊκό έτος: 2014-1015

ΟΙ ΡΗΤΡΕΣ "Take-or-Pay" ΣΤΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΠΡΟΜΗΘΕΙΑΣ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ

της

Πηνελόπης Παπαθανασίου

Αρ. Φοιτ. Ταυτ……

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στο Διεθνές και Ευρωπαϊκό Οικονομικό Δίκαιο (LLM)

Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου

Πάφος, Κύπρος

2015

Οι Ρήτρες “Take-or-Pay” στις συμβάσεις προμήθειας φυσικού αερίου

Διπλωματική Εργασία

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στο Διεθνές και Ευρωπαϊκό Οικονομικό Δίκαιο (LLM)

Επιβλέπων καθηγητής

Δρ. Θωμάς-Νεκτάριος Παπαναστασίου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία πραγματοποιείται στα πλαίσια εκπόνησης πτυχιακής μελέτης και αφορά το μάθημα Δίκαιο της Ενέργειας. Ο ενεργειακός εφοδιασμός και η ενεργειακή ασφάλεια βρίσκονταν ανέκαθεν στο επίκεντρο σημαντικών εξελίξεων σε θεσμικό, οικονομικό και γεωπολιτικό επίπεδο, και για το λόγο αυτό ο τομέας της ενέργειας προσελκύει ολοένα και περισσότερο το ενδιαφέρον. Η απελευθέρωση της αγοράς ενεργείας οδήγησε στην εμφάνιση νέων θεσμών, αλλά και ενός δαιδαλώδους νομοθετικού πλαισίου. Η ευρύτητα του θέματος είναι δεδομένη, στο πλαίσιο, όμως, της παρούσας εργασίας θα εστιάσουμε στις ρήτρες take-or-pay ή άλλως στις ρήτρες υποχρεωτικής αγοράς ανεξαρτήτως παραλαβής, οι οποίες εμπεριέχονται, κατά κύριο λόγο, σε μακροχρόνιες συμβάσεις προμήθειας φυσικού αερίου (εφεξής φ.α.) μεταξύ προμηθευτών και αγοραστών, οι οποίες παρέχουν αφενός ασφάλεια στη ζήτηση για τον παραγωγό και αφετέρου σταθερή προμήθεια για τον αγοραστή. Ωστόσο, το σταθερό αυτό περιβάλλον που είχε δημιουργηθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αρχίσει να διαφοροποιείται και συγκεκριμένα, λόγω της αυξανόμενης ευελιξίας που παρέχει το υγροποιημένο φυσικό αέριο (Υ.Φ.Α.) και οι αγορές spot[1], η εφαρμογή των μακροπρόθεσμων συμβάσεων με ρήτρες take-or-pay έχει αρχίσει να διαφοροποιείται, κυρίως από την πλευρά των αγοραστών.

Αν και οι ρήτρες take- or-pay χρησιμοποιούνται ευρέως σε πολλές έννομες τάξεις, δεν έχουν, ακόμα, καθοριστεί οι κανόνες που ισχύουν για τις ρήτρες αυτές. Έτσι η παρούσα μελέτη διαρθρώνεται σε δύο μέρη, με επιμέρους ενότητες. Στο πρώτο μέρος διερευνάται, εν γένει, η νομική φύση των ρητρών "Take-or-pay" στην βιομηχανία φυσικού αερίου. Εκκινώντας από μία συνοπτική επισκόπηση της αγοράς φυσικού αερίου σε Ηνωμένες Πολιτείες και Ευρώπη, γίνεται μία προσπάθεια οριοθέτησης της έννοιας και της εν τοις πράγμασοι λειτουργίας των ρητρών υποχρεωτικής αγοράς ανεξαρτήτως παραλαβής (ρήτρες "Take-or-pay"), ως μηχανισμού κατανομής κινδύνων σε μακροχρόνιες συμβάσεις και ως εγγύησης για την Χρηματοδότηση έργου. Ακολουθεί παράθεση των γενικών αρχών ισχύος και λειτουργίας των ρητρών "Take-or-pay" στα δικαιϊκά συστήματα του common law και του civil law.

Το δεύτερο μέρος της παρούσας επικεντρώνεται στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο και συγκεκριμένα, εξετάζονται οι ρήτρες "Take-or-pay", οι οποίες συμπεριλαμβάνονται

σε μακροχρόνιες συμβάσεις προμήθειας φυσικού αερίου υπό το πρίσμα του ενωσιακού δικαίου. Η ανάλυση εκκινεί από την ανάδειξη και την αξιολόγηση του διπόλου απελευθέρωση της αγοράς και ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού, που αποτελεί κεντρικό άξονα της ευρωπαϊκής πολιτικής στον τομέα της ενέργειας τα τελευταία χρόνια. Με δεδομένο ότι οι ρήτρες "Take-or-pay", αλλά και εν γένει, οι μακροχρόνιες συμβάσεις φυσικού αερίου εμπίπτουν στο ρυθμιστικό πεδίο των κανόνων ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρατίθεται ανάλυση των άρθρων 101 και 102 της Συνθήκης για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εν συνεχεία, διερευνάται το κανονιστικό πλαίσιο, οι νομικές εξελίξεις του παράγωγου ευρωπαϊκού δικαίου και ο τρόπος με τον οποίο οι τελευταίες επηρεάζουν την εφαρμογή και την λειτουργία των ρητρών υποχρεωτικής αγοράς ανεξαρτήτως παραλαβής, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ακολουθεί εμπειρική διερεύνηση της λειτουργίας των μακροχρόνιων συμβάσεων προμήθειας ενέργειας με ενσωματωμένες τις ρήτρες αυτές.

ABSTRACT

This work is done in preparation and final study to the course Law of Energy. O Energy supply and energy security have always been at the heart of important developments at the institutional, economic and geopolitical level, and for this reason the energy sector increasingly attracts. The liberalization of the energy market has led to the emergence of new institutions, but a tortuous legislative framework. The broadness of the matter is given in the context, however, this work will focus on clauses take-or-pay or otherwise to-pay clauses with take the which contained, primarily in long-term gas supply contracts (the FA) between suppliers and buyers, providing both safety demand for the producer and the other stable supply to the buyer. However, this constant environment that had been created in the European Union has begun to change and particularly because of the growing flexibility provides liquefied natural gas (LNG) and shopping spot, the implementation of long term contracts with take clauses -or-pay has begun to differentiate, particularly on the part of buyers.

Although the clauses take- or-pay are widely used in many jurisdictions have not , yet, determine the rules applicable to those clauses. Thus, the present study is divided into two parts, with subsections. In the first part investigated , in general , the legal nature of the terms "Take-or-pay" in the gas industry. Starting with a brief overview of the gas market in the United States and Europe, is an attempt delimitation of the concept and de facto operation of take- or-pay clauses (clauses "Take-or-pay"), as a risk-sharing mechanism in long-term contracts , and as a guarantee for financing the project. Below is list of the general principles of validity and operation of clauses "Take-or-pay" systems of law in the common law and civil law.

The second part of this focused in European Law, namely, the clauses examined "Take-or-pay", which are included in long-term gas supply contracts in the light of EU law. The analysis is based on the promotion and evaluation of dipole market liberalization and security of energy supply, which is a centerpiece of EU policy in the energy sector in recent years.

Given that the clauses "Take-or-pay", but in general, the long-term gas contracts fall within the scope of EU competition rules, is an analysis of Articles 101 and 102 of the Treaty on European Union. It then investigates the regulatory framework, the legal developments of secondary European law and the way in which they have an impact on the implementation and operation of take-or-pay clauses, within the European Union.

Below is an empirical investigation of the operation of long-term supply contracts with embedded these clauses.

Θέμα: **«Οι Ρήτρες "Take-or-Pay" στις συμβάσεις προμήθειας φυσικού αερίου»**

<u>Πίνακας Περιεχομένων</u>:

I. Εισαγωγή ……..… σελ. 2

II. Μέρος Πρώτο: Νομική Φύση των ρητρών "Take-or-pay"

1. Ρήτρες "Take–or-pay" ……...…….. σελ. 5

α. Ιστορική αναδρομή ……..... σελ. 5

β. Οριοθέτηση της έννοιας ……. σελ. 9

2. Σκοπός των ρητρών "take or pay" ……..……. σελ. 10

α. Ρήτρες "Take-or-pay" ως μηχανισμός κατανομής κινδύνων σε μακροχρόνιες συμβάσεις ……..…… σελ. 13

β. Ρήτρες "Take-or-pay" ως εγγύηση για την Χρηματοδότηση Έργων ……...… σελ. 14

γ. Λειτουργία των ρητρών "Take-or-pay"……...…….... σελ. 14

3. Συγκριτικό Δίκαιο ……..…… σελ. 13

α. Οι ρήτρες "Take-or-pay" στο σύστημα του common law ……... σελ. 16

β. Οι ρήτρες "Take-or-pay" στο σύστημα του civil law ……...…... σελ. 19

III. Μέρος Δεύτερο: Ρήτρες "Take-or-pay" υπό το φως του Ενωσιακού Δικαίου

1. Ενεργειακός Εφοδιασμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης & Απελευθέρωση της Αγοράς ……..……..... σελ. 22

α. Εξασφάλιση εφοδιασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης με φ.α. ……..… σελ. 22

β. Φιλελευθεροποίηση της αγοράς αερίου στην ΕΕ και ρήτρες "Take-or-pay" ..……..……..… σελ. 27

2. Ευρωπαϊκό Δίκαιο & ρήτρες "Take-or-pay" ……...…….... σελ. 30

α. Ευρωπαϊκό Δίκαιο Ανταγωνισμού ……...……..…... σελ. 30

β. Οι ρήτρες "Take-or-pay" υπό το πρίσμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ... σελ. 38

3. Νομολογιακά Παραδείγματα ……... σελ. 40

IV. Επίλογος ……..….. σελ. 44

Βιβλιογραφικές Αναφορές …… σελ. 46

I. Εισαγωγή

Ο ενεργειακός εφοδιασμός και η ενεργειακή ασφάλεια βρίσκονταν ανέκαθεν στο επίκεντρο σημαντικών εξελίξεων σε θεσμικό, οικονομικό και γεωπολιτικό επίπεδο, και για το λόγο αυτό ο τομέας της ενέργειας προσελκύει ολοένα και περισσότερο το ενδιαφέρον της ακαδημαϊκής, και όχι μόνο, κοινότητας. Η απελευθέρωση της αγοράς ενεργείας, σε συνδυασμό με την μετεξέλιξη του θεσμικού και ρυθμιστικού πλαισίου, τόσο σε ευρωπαϊκό, όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, αναπόδραστα οδήγησαν στην εμφάνιση νέων θεσμών, αλλά και ενός δαιδαλώδους νομοθετικού πλαισίου. Η ευρύτητα του θέματος είναι δεδομένη, στο πλαίσιο, όμως, της παρούσας εργασίας θα εστιάσουμε στις ρήτρες take-or-pay ή άλλως στις ρήτρες υποχρεωτικής αγοράς ανεξαρτήτως παραλαβής, οι οποίες εμπεριέχονται, κατά κύριο λόγο, σε μακροχρόνιες συμβάσεις προμήθειας φυσικού αερίου (εφεξής φ.α.) μεταξύ προμηθευτών και αγοραστών.

Αρχικά, θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι μακροχρόνιες συμβάσεις αποτέλεσαν για δεκαετίες τη βασική συμβατική μορφή που χρησιμοποιήθηκε στην Ευρώπη για τον τομέα της προμήθειας ενέργειας. Χαρακτηριστικό προς τούτο είναι το γεγονός ότι ήδη από την δεκαετία του 1970, οι εν λόγω συμβάσεις εφαρμόστηκαν για την εισαγωγή περισσότερων από 250 δισσεκατομμυρίων κυβικών μέτρων (Bcm) φυσικού αερίου ανά έτος στην Ευρώπη[1]. Μάλιστα, τούτη η συμβατική μορφή, αλλά και η ανάγκη για μακροπρόθεσμη δέσμευση των μερών έχει γίνει αποδεκτή από διάφορες αγορές παγκοσμίως.

Στο σημείο αυτό δέον να αναφερθεί ότι το στοιχείο του μακροπρόθεσμου σχεδιασμού των συμβάσεων προμήθειας φυσικού αερίου, αποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που διαφοροποιούν τις συμβάσεις για την προμήθεια πετρελαίου, σε σχέση με τις συμβάσεις για την προμήθεια φυσικού αερίου[2]. Ειδικότερα, το χαμηλότερο ενεργειακό περιεχόμενο ανά μονάδα, η ανάγκη ύπαρξης εξειδικευμένων υποδομών, οι υψηλές δαπάνες κεφαλαίου, καθώς και η ανάγκη για την εξεύρεση αγοραστών και τη διασφάλιση πώλησης μίας ελάχιστης ποσότητας αερίου, ήδη από την αρχική φάση κατασκευής ενός έργου, συνηγορούν υπέρ της προτίμησης των μακροχρόνιων συμβάσεων. Για το λόγο αυτό, μάλιστα, το νομικό

[1] Energy Charter Secretariat, *Putting a Price on Energy - International Pricing Mechanisms for Oil and Gas [2007]*, Energy Charter Secretariat., p. 143

[2] Duval C., Le Leuch H., Pertuzio A., Lang Weaver J., *International Petroleum Exploration and Exploitation Agreements: Legal, Economic and Policy Aspects* [2009] Barrows, p. 181-200.

πλαίσιο της χώρας υποδοχής οφείλει να αντιμετωπίζει τις συμβάσεις προμήθειας φυσικού αερίου, με διαφορετικό τρόπο σε σχέση με τις συμβάσεις προμήθειας πετρελαίου. Ποικίλες ρήτρες, συνδέονται με τις συμβάσεις προμήθειας φ.α. και έχουν μια συγκεκριμένη λειτουργία προβλέποντας μηχανισμούς, όπως λόγου χάριν, για τον καθορισμό της τιμής του φ.α., την αντιστάθμιση των κινδύνων μεταξύ των συμβαλλομένων μερών ή για τη διασφάλιση της ανταγωνιστικότητας της αγοράς φ.α..

Ειδικότερα, οι μακροχρόνιες συμβάσεις φ.α. μεταξύ προμηθευτών και αγοραστών, εμπεριέχουν ρήτρες υποχρεωτικής αγοράς ανεξαρτήτως παραλαβής (ρήτρες take-or-pay), οι οποίες παρέχουν αφενός ασφάλεια στη ζήτηση για τον παραγωγό και αφετέρου σταθερή προμήθεια για τον αγοραστή. Ωστόσο, το σταθερό αυτό περιβάλλον που είχε δημιουργηθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αρχίσει να διαφοροποιείται και συγκεκριμένα, λόγω της αυξανόμενης ευελιξίας που παρέχει το υγροποιημένο φυσικό αέριο (Υ.Φ.Α.) και οι αγορές spot[3], η εφαρμογή των μακροπρόθεσμων συμβάσεων με ρήτρες take-or-pay έχει αρχίσει να διαφοροποιείται, κυρίως από την πλευρά των αγοραστών. Οι σύγχρονες συμβάσεις με ρήτρες take-or-pay και οι ενσωματωμένοι σε αυτές μηχανισμοί ευελιξίας, διαφοροποιήθηκαν καθώς διευρύνθηκαν οι άλλοτε περιορισμένες πηγές εφοδιασμού για τα κράτη. Σήμερα, πολλοί αγοραστές της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν πρόσβαση στις αγορές του υγροποιημένου φυσικού αερίου και στις αγορές spot. Αυτές οι εναλλακτικές πηγές του εφοδιασμού φ.α., σε συνδυασμό με τη δυνατότητα αποθήκευσης του φυσικού αερίου, όπου αυτό είναι δυνατό, δίνουν τη δυνατότητα στους αγοραστές να προβαίνουν στην αγορά χαρτοφυλακίων φ.α., αναδεικνύοντας ταυτόχρονα την ανάγκη να στηριχθούν στις μακροπρόθεσμες συμβάσεις φ.α. για το σύνολο της ποσότητας, που είναι αναγκαία για να παρέχουν στους πελάτες τους.

[3] Η αγορά spot ή άλλως η αγορά όψης, ονομάζεται η συναλλαγή που πραγματοποιείται άμεσα, ήτοι σε 2-3 ημέρες, και η τιμή στην οποία πραγματοποιείται ονομάζεται ισοτιμία όψης και προσδιορίζεται από την συνολική προσφορά και ζήτησή τους.

Η ενεργειακή αγορά spot επιτρέπει στους παραγωγούς πλεονάζουσας ενέργειας να εντοπίσουν άμεσα διαθέσιμους αγοραστές για τη πλεονάζουσα ποσότητα ενέργειας, να διαπραγματευτεί την τιμή πώλησης σε χιλιοστά του δευτερολέπτου και να παραδώσει την συμφωνηθείσα ποσότητα στον αγοραστή σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα. Οι αγορές spot δύναται είτε να λειτουργούν ιδιωτικά, είτε να ελέγχονται από βιομηχανικές ενώσεις ή κυβερνητικούς φορείς, Συχνά οι αγορές αυτές προσελκύουν κερδοσκόπους, καθ' όσον οι τιμές της αγοράς spot είναι γνωστές στο ευρύ κοινό άμεσα, με την ολοκλήρωση της συμφωνίας. Παραδείγματα της ενεργειακής αγοράς spot είναι το Title Transfer Facility (TTF) στην Ολλανδία και το National Balancing Point (NBP) στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Ο μεταβαλλόμενος ρόλος των μακροπρόθεσμων συμβάσεων και η αβεβαιότητα που έχει δημιουργηθεί από την απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, προκάλεσαν δικαιολογημένες ανησυχίες σε ορισμένους παραγωγούς, όπως λόγου χάριν η Gazprom, καθώς, κύρια πηγή εθνικών εσόδων των χωρών που παράγουν υδρογονάνθρακες, πετρέλαιο ή φυσικό αέριο,,αποτελούν τα έσοδα από την πώληση των ανωτέρω ενεργειακών προϊόντων. Δέον να επισημανθεί ότι η ενεργειακή αγορά της Ρωσίας και η Gazprom βασίζονται, σε μεγάλο βαθμό, σε πελάτες προερχόμενους από τις αγορές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Παρά τις πρόσφατες αλλαγές στις αγορές φυσικού αερίου, η Ευρωπαϊκή Ένωση των 27, εξακολουθεί να είναι καθαρός εισαγωγέας φυσικού αερίου. Τη στιγμή που ορισμένα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και οι Κάτω Χώρες, διαθέτουν αποθέματα φυσικού αερίου και διαθέτουν το δυναμικό για την ανάπτυξη μη συμβατικών πόρων φυσικού αερίου, το μεγαλύτερο μέρος του φυσικού αερίου στην Ευρώπη προέρχεται από τρεις πηγές: Ρωσία (42 %), Νορβηγία (24 %), Αλγερία (18 %). Η εγχώρια παραγωγή στην Ευρωπαϊκή Ένωση αντιπροσωπεύει το 36 % του συνόλου των προμηθειών και μαζί με τις προμήθειες της Νορβηγίας, το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται στο 55%.

Αν και οι ρήτρες take- or-pay χρησιμοποιούνται ευρέως σε πολλές έννομες τάξεις, δεν έχουν, ακόμα, καθοριστεί οι κανόνες που ισχύουν για τις ρήτρες αυτές. Σε γενικές γραμμές, το νομικό ζήτημα, που εγείρεται επί της φύσεως των εν λόγω ρητρών, είναι εάν συνιστούν μία μορφή ποινικής ρήτρας, την οποία οφείλει ή όχι να αναγνωρίσει το Δικαστήριο ή το διαιτητικό δικαστήριο. Το αντικείμενο της παρούσας μελέτης εντοπίζεται εντός της προσπάθειας για διερεύνηση των ζητημάτων, που ανακύπτουν από τη νομική επεξεργασία των ρητρών take-or-pay, δια μέσου της επισκόπησης της πρακτικής χρησιμότητας των εν λόγω ρητρών στον τομέα της προμήθειας του φυσικού αερίου.

Formatted: Greek

Ειδικότερα, η παρούσα μελέτη διαρθρώνεται σε δύο μέρη, με επιμέρους ενότητες. Στο πρώτο μέρος διερευνάται, εν γένει, η νομική φύση των ρητρών "Take-or-pay" στην βιομηχανία φυσικού αερίου. Εκκινώντας από μία συνοπτική επισκόπηση της αγοράς φυσικού αερίου σε Ηνωμένες Πολιτείες και Ευρώπη, γίνεται μία προσπάθεια οριοθέτησης της έννοιας και της εν τοις πράγμασι λειτουργίας των ρητρών υποχρεωτικής αγοράς ανεξαρτήτως παραλαβής (ρήτρες "Take-or-pay"), ως μηχανισμού κατανομής κινδύνων σε μακροχρόνιες συμβάσεις και ως εγγύησης για

την Χρηματοδότηση έργου. Ακολουθεί παράθεση των γενικών αρχών ισχύος και λειτουργίας των ρητρών "Take-or-pay" στα δικαιϊκά συστήματα του common law και του civil law.

Το δεύτερο μέρος της παρούσας επικεντρώνεται στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο και συγκεκριμένα, εξετάζονται οι ρήτρες "Take-or-pay", οι οποίες συμπεριλαμβάνονται σε μακροχρόνιες συμβάσεις προμήθειας φυσικού αερίου υπό το πρίσμα του ενωσιακού δικαίου. Η ανάλυση εκκινεί από την ανάδειξη και την αξιολόγηση του διπόλου απελευθέρωση της αγοράς και ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού, που αποτελεί κεντρικό άξονα της ευρωπαϊκής πολιτικής στον τομέα της ενέργειας τα τελευταία χρόνια. Με δεδομένο ότι οι ρήτρες "Take-or-pay", αλλά και εν γένει, οι μακροχρόνιες συμβάσεις φυσικού αερίου εμπίπτουν στο ρυθμιστικό πεδίο των κανόνων ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρατίθεται ανάλυση των άρθρων 101 και 102 της Συνθήκης για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εν συνεχεία, διερευνάται το κανονιστικό πλαίσιο, οι νομικές εξελίξεις του παράγωγου ευρωπαϊκού δικαίου και ο τρόπος με τον οποίο οι τελευταίες επηρεάζουν την εφαρμογή και την λειτουργία των ρητρών υποχρεωτικής αγοράς ανεξαρτήτως παραλαβής, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ακολουθεί εμπειρική διερεύνηση της λειτουργίας των μακροχρόνιων συμβάσεων προμήθειας ενέργειας με ενσωματωμένες ρήτρες "Take-or-pay".

Formatted: Greek

II. Μέρος Πρώτο: Νομική Φύση των ρητρών "Take-or-pay"

1. Οι Ρήτρες "Take-or-pay": Ιστορική Αναδρομή- Οριοθέτηση έννοιας

α. Ιστορική Αναδρομή

Στο σημείο αυτό και για την κατανόηση της ευρείας χρήσης των ρητρών take-or-pay στη βιομηχανία φυσικού αερίου, κρίνεται επιτακτική μία συνοπτική επισκόπηση της αγοράς φυσικού αερίου στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και την Ευρώπη..

Για πολλά χρόνια στην Αμερικανική Ήπειρο, και ενώ η αγορά φυσικού αερίου απευθυνόταν σε αρκετά περιορισμένο αγοραστικό κοινό, οι διαπραγματεύσεις των συμβάσεων φυσικού αερίου πραγματοποιούνταν επί τη βάση σταθερών τιμών και μεγάλης συμβατικής διάρκειας. Τούτο, και σε συνδυασμό με τη μη υποχρέωση πραγματοποίησης αγορών σε περιόδους χαμηλής ζήτησης, είχε ως αποτέλεσμα την

έλλειψη ρευστότητας για τους παραγωγούς φυσικού αερίου[4]. Το 1954, το Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο των ΗΠΑ επελήφθη του ζητήματος για την τιμή γεώτρησης του φυσικού αερίου και επέβαλε φόρους στις πηγές φυσικού αερίου, και την ως εκ τούτου επιβάρυνση των παραγωγών φυσικού αερίου, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο νόμο για το Φυσικό Αέριο[5]. Ωστόσο, τα ποσοστά που καθιερώθηκαν, κρίθηκαν ως μη επαρκή για την ενθάρρυνση της εξεύρεσης και της εκμετάλλευσης νέων πηγών φυσικού αερίου.. Σε μία προσπάθεια να διορθωθεί η κατάσταση αυτή, ψηφίστηκε το 1978 νέος νόμος για το φυσικό αέριο (NGPA), ο οποίος επαναπροσδιόρισε τις μέγιστες νόμιμες αξίες του φυσικού αερίου στην διακρατική αγορά. Ο νόμος για το φυσικό αέριο (NGPA) επέτρεψε, ουσιαστικά, υψηλότερες τιμές, οι οποίες προκάλεσαν μία αυξανόμενη τάση για την εξεύρεση και εκμετάλλευση νέων πηγών φυσικού αερίου και την εξ αυτών παραγωγή περισσότερων ποσοτήτων φυσικού αερίου. Λίγο αργότερα, παρατηρήθηκε μία οικονομική υποχώρηση, χωρίς, ωστόσο, να επηρεάσει άμεσα την παραγωγή φυσικού αερίου[6].

Οι ρήτρες take-or-pay χρησιμοποιήθηκαν ευρέως στις συμβάσεις προμήθειας φυσικού αερίου, που συνάπτονταν μεταξύ, αφενός, των παραγωγών φυσικού αερίου, με την ιδιότητα του πωλητή και αφετέρου, των εταιρειών, κυρίως, μεταφοράς και διανομής φυσικού αερίου, αλλά και βιομηχανικών καταναλωτών, όπως λ.χ. εργοστάσια παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, με την ιδιότητα του αγοραστή, κατά τη δεκαετία του 1970, όταν και παρουσιάστηκαν ελλείψεις φυσικού αερίου. Ωστόσο, δεν αποκλείεται να γινόταν περιστασιακή χρήση αυτών και πριν την ανωτέρω χρονική περίοδο. Επωφελούμενοι από την αυξημένη διαπραγματευτική δύναμη -εξαιτίας των ελλείψεων φυσικού αερίου-, οι παραγωγοί επιδίωξαν την χρήση τέτοιων ρητρών, ώστε να αντισταθμίσουν τη ρυθμισμένη τιμή του διακρατικού αερίου, η οποία ήταν αρκετά πιο κάτω από τη μη ρυθμισμένη τιμή[7]. Επίσης, τα μέτρα αυτά προστάτευαν τους παραγωγούς και από τυχόν πτώση της ζήτησης φυσικού αερίου. Οι ρήτρες take-or-pay δεν ήταν άνευ οφέλους και για τις επιχειρήσεις μεταφοράς και διανομής φ.α., καθ' όσον τους δόθηκε ευελιξία, αναλόγως της ποσότητας αερίου που παρελάμβαναν.

[4] Crowder A.J., *Take-or-Pay Payments and Settlements - Does the Landowner Share?* [March 1989] διαθέσιμο στον ιστότοπο http://digitalcommons.law.lsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5177&context=lalrev (ημερομηνία πρόσβασης 06/06/2015).
[5] Crowder A.J., *Take-or-Pay Payments and Settlements - Does the Landowner Share*, οπ.π (υποσημ. 4).
[6] Crowder A.J., *Take-or-Pay Payments and Settlements - Does the Landowner Share*, οπ.π (υποσημ. 4).
[7] Crowder A.J., *Take-or-Pay Payments and Settlements - Does the Landowner Share*, οπ.π (υποσημ. 4).

Δεδομένου ότι το αέριο δεν μπορεί να αποθηκευτεί εύκολα, οι εταιρείες μεταφοράς και διανομής φ.α. θα ελάμβαναν μόνο τις ποσότητες φυσικού αερίου που χρειάζονταν, και, αντί να βρεθούν αντιμέτωποι με τυχόν αθέτηση των συμβατικών δεσμεύσεων κατά τις περιόδους χαμηλής ζήτησης και απλώς να καταβάλλουν το τίμημα για τις ποσότητες που δεν ελήφθησαν.

Οι εταιρείες μεταφοράς και διανομής φ.α., επίσης, είχαν την δυνατότητα να αποζημιωθούν για την ποσότητα αερίου που είχαν προπληρώσει, αλλά, εν τέλει, δεν παρέλαβαν. Αυτή η επιλογή ήταν επωφελή για τον αγοραστή, για το λόγο ότι δεν ήταν υποχρεωμένος να παραλάβει την συμφωνημένη ποσότητα φυσικού αερίου, την οποία ούτε μπορούσε να προωθήσει την αγορά, ούτε ήταν σε θέση να την αποθηκεύσει. Στην περίπτωση, κατά την οποία, ο αγοραστής παρελάμβανε σε μεταγενέστερο χρόνο ποσότητα φυσικού αερίου, που θα υπερέβαινε την ελάχιστη συμφωνημένη, τότε δικαιούτο να λάβει την προπληρωμένη, αλλά μη παραληφθήσα, ποσότητα φυσικού αερίου. Σημειωτέον ότι οι αποζημιωτικές ρήτρες δεν θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν σε κάθε περίπτωση, όπως λόγου χάριν, κατά την περίοδο που οι οικονομικές συγκυρίες κρατούσαν σε χαμηλά επίπεδα την ζήτηση στην αγορά.

Περαιτέρω, στην Γηραιά ήπειρο, η εξέλιξη των μακροχρόνιων συμβάσεων προμήθειας φυσικού αερίου με ενσωματωμένες ρήτρες take-or-pay, προσιδιάζει με την κατάσταση που επικρατούσε στις ΗΠΑ, λίγες δεκαετίες πριν.

Ειδικότερα, μέχρι προσφάτως, παρατηρούνταν υπερβολικός εφοδιασμός της Ευρώπης με φυσικό αέριο («gas bubble»), τη στιγμή που η οικονομική ανάπτυξη ήταν χαμηλότερη από το αναμενόμενο. Επίσης, η σύνδεση των τιμών αερίου με τις τιμές του πετρελαίου, η αργή φιλελευθεροποίηση της διανομής αερίου, σε συνδυασμό με το υψηλότερο κόστος παραγωγής του φυσικού αερίου, απέτρεψαν την προσπάθεια για πλήρη μετατόπιση από τον άνθρακα στο φυσικό αέριο. Επιπροσθέτως, τα προηγμένα περιφερειακά μονοπώλια είχαν ισχυρό κίνητρο να διασφαλίσουν επαρκείς προμήθειες φυσικού αερίου και για το λόγο αυτό, ίσως, δεσμεύθηκαν συμβατικά υπέρ του δέοντος. Αυτό ήταν αναμενόμενο, δεδομένου ότι δεν υπήρχε προσδοκία για τυχόν ανταλλαγή με γειτονικά κράτη, προκειμένου να επιλυθεί το πρόβλημα της έλλειψης φυσικού αερίου[8].

[8] Neuhoff K. ,Von Hirschhausen C., *Long-term vs. Short-term Contracts: A European Perspective on Natural Gas [2005]*, διαθέσιμο στον ιστότοπο

Μια δεύτερη πτυχή αποτελεί η προσπάθεια για την φιλελευθεροποίηση της βιομηχανίας με την έκδοση της Οδηγίας 98/30/ΕΚ (1998) σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου, η οποία αντικαταστάθηκε το 2003 με την Οδηγία 2003/55/ΕΚ σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και την κατάργηση της οδηγίας 98/30/ΕΚ. Η εν λόγω Οδηγία υποστηρίζει την πρόσβαση τρίτων σε όλες τις αναγκαίες εγκαταστάσεις (σωληνώσεις, αποθήκευση, κ.λπ.), και παρέχει, επίσης, τη δυνατότητα να χορηγηθούν απαλλαγές, λ.χ. σε περιπτώσεις όπου η εμπλοκή τρίτων θα οδηγούσε σε οικονομικές δυσκολίες «τον κατέχοντα υπεύθυνη θέση», ή θα δημιουργούσε κινδύνους για την ασφάλεια του ανεφοδιασμού (αρθρ. 21 της Οδηγίας)[9].

Επιπροσθέτως, παρατηρείται μια τρίτη ομοιότητα με την κατάσταση που επικρατούσε στις ΗΠΑ, που δεν είναι άλλη από την συρρίκνωση του όγκου του φυσικού αερίου, ο οποίος αποτελεί αντικείμενο της σύμβασης προμήθειας φυσικού αερίου σε μακροπρόθεσμη βάση. Δεδομένου ότι ο μέσος όρος των συμβάσεων δεν έχει διαφοροποιηθεί σημαντικά, η πτώση στον όγκο εισαγωγών προκύπτει από έναν περιορισμό του μέσου όρου της διάρκειας των συμβάσεων, από περίπου 25 έτη το 1985, σε κάτω από 15 έτη περίπου, σήμερα[10].

Η αγορά φυσικού αερίου τόσο στην Ευρώπη, όσο και στις ΗΠΑ, επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από την εμφάνιση στο διεθνές προσκήνιο του υγροποιημένου φυσικού αερίου (LNG/ ΥΦΑ). Το υγροποιημένο φυσικό αέριο (ΥΦΑ) εξακολουθεί να είναι ελαφρώς ακριβότερο σε σχέση με το φυσικό αέριο, ενώ και οι δαπάνες που απαιτούνται είναι, επίσης, χαμηλότερες. Επίσης, το υγροποιημένο φυσικό αέριο έχει υψηλότερη ευελιξία στο κομμάτι του ανεφοδιασμού: οι ικανότητες των βυτιοφόρων για τη μεταφορά υγροποιημένο φυσικό αέριο (ΥΦΑ) διευρύνονται και ως εκ τούτου αναμένεται ενδυνάμωση του διεθνούς εμπορίου. Ο τρέχων ρόλος του υγροποιημένου φυσικού αερίου (ΥΦΑ) για τις εισαγωγές της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι μικρός (~ 10%), αλλά συνεχώς αυξανόμενος, και παράλληλα, πολύ σημαντικός για συγκεκριμένες χώρες, όπως λ.χ. η Ισπανία και η Γαλλία, όπου η εισαγωγή του

https://www.repository.cam.ac.uk/bitstream/handle/1810/131595/eprg0505.pdf?sequence=1 (ημερομηνία πρόσβασης 28/05/2015).

[9] Neuhoff K. ,Von Hirschhausen C., *Long-term vs. Short-term Contracts: A European Perspective on Natural Gas* οπ.π. (υποσημ. 8).

[10] Neuhoff K. ,Von Hirschhausen C., *Long-term vs. Short-term Contracts: A European Perspective on Natural Gas* οπ.π. (υποσημ. 8).

υγροποιημένου φυσικού αερίου (ΥΦΑ) ανέρχεται σε ποσοστό 60% και 25% των συνολικών εισαγωγών, αντίστοιχα[11].

Ακόμη μία άλλη ένδειξη για τη μεταβαλλόμενη φύση της ευρωπαϊκής αγοράς είναι η εξέλιξη της «ρήτρας ευελιξίας». Με τον όρο «ρήτρα ευελιξίας», κατά την ενωσιακή έννομη τάξη, με βάση και τη νομολογημένη καθιέρωση της «πρακτικής αποτελεσματικότητας» (effect utility), νοείται η δυνατότητα της Ένωσης να ενεργήσει (λ.χ. δράση του Συμβουλίου, πρόταση της Επιτροπής και έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου), εκτός του πλαισίου των αρμοδιοτήτων που της έχουν ανατεθεί, προκειμένου να υλοποιηθεί μία πολιτική/ ενέργεια, η οποία θεωρείται αναγκαία[12] η πολιτική αυτή να υλοποιηθείη οποία αποτελούσε αναπόσπαστο τμήμα οποιασδήποτε μακροπρόθεσμης σύμβασης[13].

β. Οριοθέτηση έννοιας

Βάσει των ρητρών take-or-pay (TOP), ο αντισυμβαλλόμενος του φυσικού ή νομικού προσώπου -προμηθευτή φυσικού αερίου υποχρεούται, είτε να παραλάβει την συμφωνηθείσα, για ορισμένο χρονικό διάστημα, ελάχιστη ποσότητα φυσικού αερίου και να καταβάλει το συμφωνηθέν τίμημα, είτε, σε περίπτωση που ο αντισυμβαλλόμενος- αγοραστής δεν παραλάβει την συμφωνηθείσα ποσότητα, να καταβάλει τη διαφορά του τιμήματος μεταξύ της συμφωνηθείσας ποσότητας αερίου και αυτής, που πραγματικά παρελήφθη. Εν τοις πράγμασοι, η εν λόγω ρήτρα θα μπορούσε να ονομαστεί και ως «take and pay or pay»[14]. Περαιτέρω, με τον τρόπο αυτό θεσπίζεται, από την άλλη πλευρά, και υποχρέωση του προμηθευτή- πωλητή να διασφαλίζει την διαθεσιμότητα ορισμένης ποσότητας αερίου.

Η εν λόγω συμβατική ρήτρα απαντάται, κατά κύριο λόγο, σε μακροχρόνιες συμβάσεις προμήθειας φυσικού αερίου, και στοχεύει στην κατανομή του κινδύνου από την παραγωγή και τη διάθεση του φυσικού αερίου μεταξύ του προμηθευτή-πωλητή και του αντισυμβαλλόμενου αγοραστή, προκειμένου να αντιμετωπιστεί -κατά

[11] Neuhoff K. ,Von Hirschhausen C., *Long-term vs. Short-term Contracts: A European Perspective on Natural Gas* οπ.π. (υποσημ. 8).
[12] Βλ. αναλυτικότερα στον ιστότοπο http://europa.eu/scadplus/constitution/competences_el.htm (ημερομηνία πρόσβασης 26/08/2015).
[13] Neuhoff K. ,Von Hirschhausen C., *Long-term vs. Short-term Contracts: A European Perspective on Natural Gas* οπ.π. (υποσημ. 8).
[14] Metaxas & Associates, *Client's Alert Prochure- Take-or-Pay Clauses in Gas Supply Agreements and their legal evaluation [2014]*, διαθέσιμο στον ιστότοπο http://www.metaxaslaw.gr/images/CLIENTS_ALERT_Take_or_pay_Conditions_in_Gas_Supply_Agreements.pdf (ημερομηνία πρόσβασης 28/05/2015).

το μέτρο του δυνατού-, η έλλειψη ευελιξίας που χαρακτηρίζει τις συμβάσεις με μεγάλη συμβατική διάρκεια[15]. Δέον να επισημανθεί ότι παρά το γεγονός της ευρείας χρήσης των ανωτέρω ρητρών, δεν έχει διασαφηνιστεί το ζήτημα αναφορικά με την ακριβή τους νομική φύση, όπως λόγου χάριν, εάν έχουν χαρακτήρα συμβατικής ποινής ή αποζημιωτικής ρήτρας. Ένα ακόμα ζήτημα, που ανακύπτει και συνέχεται άμεσα με το προαναφερθέν ζήτημα της εριζόμενης νομικής φύσης, αποτελεί ο εφαρμοστέος κανόνας δικαίου. Ανεξαρτήτως των ανωτέρω αναφυόμενων ζητημάτων, οι ρήτρες take-or-pay είναι υποκείμενες στην κανονιστική εμβέλεια του ενωσιακού δικαίου και η συμβατότητα τους ή μη με αυτό, ελέγχεται με βάση τόσο το δίκαιο του τομέα της ενέργειας, ήτοι τις αντίστοιχες Οδηγίες, όσο και τους κανόνες ανταγωνισμού του ενωσιακού δικαίου, με κατευθυντήριους άξονες τα άρθρα 101 και 102 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ)[16].

2. Σκοπός των ρητρών "Take-or-pay"

Οι ρήτρες take-or-pay απαντώνται, συνήθως, σε μακροχρόνιες συμβάσεις και σε συμβάσεις προμήθειας στον τομέα της ενέργειας, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τις συμβάσεις προμήθειας φυσικού αερίου. Οι μακροχρόνιες συμβάσεις με ενσωματωμένες ρήτρες take-or-pay συνδέουν τους προμηθευτές-πωλητές φυσικού αερίου και τους αντισυμβαλλόμενους αγοραστές για μεγάλο χρονικό διάστημα, ήτοι κατά μέσο όρο 20 με 25 έτη, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις μέχρι 30 έτη. Ειδικότερα, οι ρήτρες take-or-pay προβλέπουν ότι ο αντισυμβαλλόμενος αγοραστής οφείλει να καταβάλλει το τίμημα στον προμηθευτή-πωλητή για προκαθορισμένες ποσότητες, λ.χ. φυσικού αερίου, ακόμα και στην περίπτωση που ο αγοραστής δεν επιθυμεί ή δεν είναι σε θέση να λάβει τη συγκεκριμένη ποσότητα. Σε βασικό επίπεδο, οι ρήτρες take-or-pay δημιουργούν υποχρεώσεις σε βάρος του αγοραστή και συγκεκριμένα, είτε την αγορά και παράδοση προκαθορισμένων ποσοτήτων φυσικού αερίου, είτε την καταβολή του τιμήματος για μία προκαθορισμένη ποσότητα φυσικού αερίου, ανεξαρτήτως παραλαβής[17].

---

[15] Μεταξάς & Συνεργάτες – Δικηγόροι & Νομικοί Σύμβουλοι, *Ρήτρες «Take or Pay» (TOP) σε συμβάσεις πώλησης φυσικού αερίου [2014]*, διαθέσιμο στον ιστότοπο http://energypress.gr/news/ritres-take-or-pay-top-se-symvaseis-polisis-fysikoy-aerioy (ημερομηνία πρόσβασης 28/05/2015).

[16] Μεταξάς & Συνεργάτες – Δικηγόροι & Νομικοί Σύμβουλοι, *Ρήτρες «Take or Pay» (TOP) σε συμβάσεις πώλησης φυσικού αερίου,* οπ.π. (υποσημ. 15).

[17] Μεταξάς & Συνεργάτες – Δικηγόροι & Νομικοί Σύμβουλοι, *Ρήτρες «Take or Pay» (TOP) σε συμβάσεις πώλησης φυσικού αερίου,* οπ.π. (υποσημ. 15).

Οι εν λόγω ρήτρες αποσκοπούν στη διασφάλιση μίας εγγυημένης ροής εσόδων για τον προμηθευτή- πωλητή φυσικού αερίου στο πλαίσιο μίας υφιστάμενης συμφωνίας, ανεξαρτήτως του ποσοτήτων που εν τοις πράγμασοι ελήφθησαν από τον αντισυμβαλλόμενο αγοραστή. Και τούτο κρίνεται περισσότερο αναγκαίο στην περίπτωση, κατά την οποία, ο προμηθευτής- πωλητής έχει προηγουμένως προβεί στην διάθεση σημαντικών κεφαλαίων, προκειμένου να πραγματοποιήσει το εν λόγω project. Περαιτέρω, σύμφωνα με την άποψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, όπως αυτή αποκρυσταλλώθηκε σε διάφορα κείμενά και σε επίσημα έγγραφά της, (α) οι συμβάσεις με ενσωματωμένες ρήτρες take-or-pay δεν θα πρέπει να αποτελούν εμπόδιο ούτε για την ελεύθερη εσωτερική αγορά, ούτε για το διασυνοριακό ανταγωνισμό: η ύπαρξη συμβατικών υποχρεώσεων δεν θα πρέπει να υπονομεύει τις βασικές αρχές του ευρωπαϊκού δικαίου και της ελεύθερης αγοράς, (β) με δεδομένο ότι οι μεγάλες εταιρείες έχουν ένα χαρτοφυλάκιο συμβάσεων με ενσωματωμένες ρήτρες take-or-pay, θα πρέπει να γίνουν προσπάθειες, προκειμένου να μην νοθεύει ο ανταγωνισμός μεταξύ των συμμετεχόντων, (γ) η αύξηση της προσφοράς του φυσικού αερίου αναγκάζει τους προμηθευτές να επαναδιαπραγματευτούν τις υφιστάμενες συμβάσεις, στο πλαίσιο προσαρμογής στο μεταβαλλόμενο καθεστώς τιμολόγησης, (δ) με τις συμβάσεις με ενσωματωμένες ρήτρες take-or-pay επιδιώκεται η κατανομή του κινδύνου από την παραγωγή και τη διάθεση του φυσικού αερίου μεταξύ του προμηθευτή- πωλητή και του αντισυμβαλλόμενου αγοραστή, και (ε) οι μακροχρόνιες συμβάσεις διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο για την ασφάλεια εφοδιασμού σε ευρωπαϊκό επίπεδο[18].

Δια μέσου των εν λόγω συμφωνιών, επιχειρείται η διατήρηση των σχέσεων μεταξύ του πωλητή και του αγοραστή, ενώ, παράλληλα, οι ρήτρες take-or-pay αποτελούν ένα ζωτικής σημασίας εργαλείο για την κατανομή των κινδύνων μεταξύ των δύο μερών[19]. Ως εκ τούτου, ο πωλητής- προμηθευτής φέρει τον κίνδυνο της αυξομείωσης των τιμών, ενώ ο αντισυμβαλλόμενος αγοραστής φέρει τον κίνδυνο της παραλαβής ή μη της προκαθορισμένης ποσότητας φυσικού αερίου. Οι μακροχρόνιες συμβάσεις με ενσωματωμένες ρήτρες take-or-pay έχουν χρησιμοποιηθεί επιτυχώς για

[18] Bankole A., *LIBERALISATION IN THE DOWNSTREAM SECTOR OF THE EUROPEAN UNION (EU) GAS INDUSTRY: HOW COMPATIBLE IS IT WITH TAKE OR PAY CONTRACTS?* [2008] διαθέσιμο στον ιστότοπο http://www.dundee.ac.uk/cepmlp/gateway/index.php?news=29853 (ημερομηνία πρόσβασης 05/06/2015).

[19] Bankole A., *LIBERALISATION IN THE DOWNSTREAM SECTOR OF THE EUROPEAN UNION (EU) GAS INDUSTRY: HOW COMPATIBLE IS IT WITH TAKE OR PAY CONTRACTS?*, οπ.π. (υποσημ. 18).

στον ενεργειακό τομέα, καθ' όσον ο μακροπρόθεσμος προγραμματισμός της σύμβασης είναι συμβατός με την ιδιομορφία της επένδυσης σε όλα τα στάδια παραγωγής φυσικού αερίου, από την εξεύρεση φυσικών πόρων έως τον τελικό καταναλωτή[20].

Η υποχρέωση του αντισυμβαλλόμενου αγοραστή σε μία συμφωνία με ρήτρες ανεξαρτήτως παραλαβής (take-or-pay) αναλίσκεται είτε στην παραλαβή μίας ελάχιστης ποσότητας φυσικού αερίου κατά τη διάρκεια μίας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου (συνήθως σε ετήσια βάση) είτε, σε περίπτωση που ο αντισυμβαλλόμενος αγοραστής δεν παραλάβει την προκαθορισμένη ελάχιστη ποσότητα, στην καταβολή του τιμήματος, που αντιστοιχεί στην ελάχιστη συμφωνηθείσα ποσότητα (ο όρος αυτός είναι υποκείμενος στην πραγματοποίηση εκπτώσεων λόγω ανωτέρας βίας και μη εκπλήρωση της παροχής εκ μέρους του πωλητή)[21]. Δέον να επισημανθεί ότι δεν θα πρέπει να συγχέουμε τις συμβάσεις με ρήτρες take-or-pay και τις συμβάσεις με ρήτρες take-and-pay, παρά το γεγονός ότι οι συμβάσεις αυτές είναι παρόμοιες[22].

Formatted: Greek

α. Οι Ρήτρες "Take-or-pay" ως μηχανισμός κατανομής κινδύνων σε μακροχρόνιες συμβάσεις

Ένα καθοριστικό χαρακτηριστικό των project στον τομέα της ενέργειας είναι το γεγονός ότι απαιτούν συχνά πολύ σημαντικές επενδύσεις κεφαλαίου εκ μέρους των παραγωγών για την εξεύρεση φυσικών πόρων, τον σχεδιασμό και την κατασκευή των εγκαταστάσεων παραγωγής φυσικού αερίου. Τούτο χαρακτηρίζεται από ορισμένους οικονομολόγους ως «hold up problem»: με δεδομένο ότι οι αντισυμβαλλόμενοι αγοραστές επιθυμούν να εκμεταλλευτούν τις επενδύσεις που πραγματοποιούνται από τους προμηθευτές- πωλητές φυσικού αερίου, συνεπώς ενισχύεται η διαπραγματευτική θέση του τελευταίου και υφίσταται η δυνατότητα για περισσότερα κέρδη[23]. Για το λόγο αυτό, και προκειμένου να προστατευτούν οι πωλητές και συγκεκριμένα οι επενδύσεις αυτών, τα δύο μέρη συμβάλλονται σε μακροχρόνιες συμβάσεις, όπου με

[20] Bankole A., *LIBERALISATION IN THE DOWNSTREAM SECTOR OF THE EUROPEAN UNION (EU) GAS INDUSTRY: HOW COMPATIBLE IS IT WITH TAKE OR PAY CONTRACTS?*, οπ.π. (υποσημ. 18).
[21] Brothwood M., *The E.U. Gas Directive and Take or Pay Contracts*, [1998] O.G.L.T.R., Vol.18, p. 318.
[22] Nevitt, P., Fabozzi, F., *Project Financing* [2000] London, United Kingdom: Euromoney Books. p. 328.
[23] Creti A. & Villeneuve B., *Longterm Contracts and Take-or-Pay Clauses in Natural Gas Markets [2004]*, Energy Studies Review, Vol. 13, No. 1, 200, pp. 75-95, citing Williamson O., *Transaction Costs Economics: The Governance of Contractual Relations [1979]*, Journal of Law and Economics, 22, 233-260.

βάση προκαθορισμένους όρους υπάρχει μία εγγυημένη ροή εισοδήματος προς των πωλητή.

Σε απλούς όρους, ο όρος quid pro quo σε τέτοιου είδους συμβάσεις περιλαμβάνει την πρόβλεψη διαφορετικών κινδύνων. Προκειμένου να είναι σε θέση ο αντισυμβαλλόμενος αγοραστής να εμπορευτεί το αέριο (στην Ευρώπη τουλάχιστον), επιδιώκει προστασία μέσω της ευελιξίας των τιμών, η οποία εξασφαλίζει ότι το τίμημα που θα πρέπει να καταβάλλει, , του δίδει, περαιτέρω, τη δυνατότητα να εμπορευτεί το αέριο στην ίδια αγορά.. Ως εκ τούτου, ο αντισυμβαλλόμενος αγοραστής προβλέπει έναν βαθμό κινδύνου αυξομείωσης της τιμής του φυσικού αερίου κατά τη διάρκεια της σύμβασης.

Ο προμηθευτής- πωλητής, από την άλλη πλευρά, ο οποίος έχει δεσμεύσει σημαντικά ποσά στο project –πολλές φορές, μάλιστα, για να επιτύχει την απαιτούμενη ρευστότητα έχει αιτηθεί συνδρομή από χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, αναζητεί διασφάλιση σε σχέση με το τρέχον εισόδημα. Για το λόγο αυτό αιτείται από τον αντισυμβαλλόμενο αγοραστή να αναλάβει τον κίνδυνο της πληρωμής ανεξαρτήτου παραλαβής (take-or-pay), έτσι ώστε να διασφαλιστεί ένα ελάχιστο επίπεδο ροής εισοδήματος, το οποίο καθορίζεται εξ αρχής από την σύμβαση.

Formatted: Greek

β. Οι Ρήτρες "Take-or-pay" ως εγγύηση για την Χρηματοδότηση Έργων

Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, εκτός από την λειτουργία τους ως μηχανισμοί κατανομής κινδύνων, οι ρήτρες «take-or-take», δύναται, επίσης να λειτουργήσουν και ως έμμεσες εγγυήσεις στο πλαίσια της χρηματοδότησης των project, καθ' όσον μέχρι πρότινος ήταν δυνατή μόνο η προσφυγή στις τράπεζες για χρηματοδότηση του προγράμματος.

Σε τέτοιες περιπτώσεις, μια σταθερή ροή εισοδήματος είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη δυνατότητα πραγματοποίηση του project, δια μέσου της αυτοχρηματοδότησης αυτού. Αναφερόμαστε συγκεκριμένα στο project finance, που κατά τον J.D.Finnerty (1996) ορίζεται ως ακολούθως: *«Η ανάληψη κεφαλαίων για την χρηματοδότηση μιας οικονομικά ξεχωριστής επένδυσης κεφαλαίου, της οποίας οι χρηματοδότες προσβλέπουν κυρίως τις ταμειακές της ροές (cash flows) ως την πηγή*

αποπληρωμής των κεφαλαίων τους, η οποία θα τους παρέχει επιπλέον και την απαιτούμενη αποδοτικότητα των κεφαλαίων που επένδυσαν στο έργο (project)»[24].

Τούτη η υποχρέωση για καταβολή ενός ποσού, ανεξαρτήτως της ποσότητας φυσικού αερίου, την οποία θα παραλάβει ο αντισυμβαλλόμενος αγοραστής, σημαίνει ότι οι συμβάσεις με ρήτρες take-or-pay δύναται να χαρακτηριστούν ως μια μορφή εγγύησης[25]. Παρομοίως, ο αντισυμβαλλόμενος αγοραστής θα πρέπει να αναζητήσει την έγκριση του δανειστή του, προτού προσχωρήσει στην σύναψη τέτοιου είδους συμφωνίας, υποκείμενη σε υποχρεώσεις take-or-pay[26].

γ. Λειτουργία των ρητρών "Take-or-pay"

Παρά το γεγονός ότι υπάρχουν διάφοροι τύποι ρητρών take-or-pay, ο βασικός μηχανισμός λειτουργίας αυτών παραμένει ουσιαστικά ο ίδιος: ο αγοραστής είναι υποχρεωμένος είτε να παραλάβει (και συνακολούθως να καταβάλει το αντίστοιχο τίμημα), είτε να καταλάβει το τίμημα, που αντιστοιχεί σε μία προκαθορισμένη ποσότητα φυσικού αερίου[27].

Υπό τις συνθήκες πίεσης που λειτουργεί ο μηχανισμός του εμπορίου και της συνεχούς ανησυχίας, ότι τούτες οι ρήτρες δύναται να φέρουν αποτελέσματα αντίστοιχα με αυτά των ποινικών ρητρών, έχουν διαμορφωθεί, στο πλαίσιο της αγοράς, ηπιότερες συνέπειες από τυχόν παραβίαση των υποχρεώσεων εκ ρητρών take-or-pay. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι τα κάτωθι[28]:

(α) Ποσοστό take-or-pay: η υποχρέωση που απορρέει από την ρήτρα take-or-pay είναι κατά κύριο λόγο βασισμένη στην ποσοτική αποτίμηση της σύμβασης και εκφράζεται, συνηθέστερα, ως x% επί της συμφωνηθείσας παραδοτέας ποσότητας,

[24] Finnerty J.D., *Project Finance: Asset- Based Financial Engineering*, John Wiley & Sons, 1996. p/ 15.
[25] Hoffman S., *The Law and Business of International Project Finance* [2008], Cambridge University Press, 3rd edition, σελ. 210.
[26] Hoffman S., *The Law and Business of International Project Finance*, οπ.π. (υποσημ. 25), σελ. 210.
[27] Εν προκειμένω, οι ρήτρες take-or-pay δεν θα πρέπει να συγχέονται με τις ρήτρες take-and-pay, βάσει των οποίων ο αγοραστής είναι υποχρεωμένος να καταβάλει το τίμημα για μία ελάχιστη ποσότητα αερίου, την οποία, όμως, είναι υποχρεωμένος και να παραλάβει. Στο πλαίσιο των συμβατικών υποχρεώσεων που ανακύπτουν από μία ρήτρα take-and-pay, ο αγοραστή εκπληρώνει τις συμβατικές του υποχρεώσεις με την καταβολή του τιμήματος, που αντιστοιχεί σε μία συμφωνηθείσα ποσότητα φυσικού αερίου, αλλά και με την παραλαβή αυτής. Williams & Meyers, *Manual of Oil and Gas Terms*, 6th ed., 1984, p. 881.
[28] O'Neill D., *Gas sale and purchase agreements, in Oil and Gas – A Practical Handbook* [2009] (G. Picton-Turbervill, ed.), Globe Business Publishing Ltd., σελ. 147-148.

βάσει της συνήθους πορείας των πραγμάτων[29]. Ένα υψηλό ποσοστό σημαίνει, προφανώς, υψηλότερες εγγυημένες ταμειακές ροές για τον προμηθευτή- πωλητή. Το ποσοστό take-or-pay σε συμφωνίες προμήθειας φυσικού αερίου ανέρχεται, σύμφωνα με εμπειρικά δεδομένα, μεταξύ ποσοστού 75% και 95% της ποσότητας της σύμβασης[30].

(β) Περιοδικότητα: η συχνότητα της εφαρμογής καθορίζει την περιοδικότητα της επιβολής της υποχρέωσης take-or-pay στον αγοραστή (μηνιαία, τριμηνιαία ή ετήσια). Η συμφωνία για ύπαρξη μεγάλων περιόδων παρέχει πρόσθετη ευελιξία στον αγοραστή, εις βάρος της μειωμένης προστασίας για τον πωλητή.

(γ) Ποσότητες make-up: Αρκετά συχνά, ο αγοραστής έχει το δικαίωμα να παραλάβει ποσότητα του φυσικού αερίου, το οποίο έχει συμφωνηθεί να εκπληρώσει εν ευθέτω χρόνω, ήτοι σε μία συγκεκριμένη προθεσμία, μετά την οποία υπάρχει περίπτωση να απωλέσθη το δικαίωμα[31].

(δ) Τροποποιήσεις: οι τροποποιήσεις περιλαμβάνουν τις περιστάσεις που καθορίζονται στη σύμβαση, οι οποίες εάν πραγματοποιηθούν, δύναται να οδηγήσουν σε μείωση της συμβατικής ποσότητας. Τέτοιες τροποποιήσεις αποτελούν, για παράδειγμα, τα γεγονότα ανωτέρας βίας, το έλλειμμα φυσικού αερίου (ήτοι ποσότητες που ο προμηθευτής- πωλητής είναι ανίκανος να παραδώσει), ή τη συντήρηση (ήτοι ποσότητες που δεν παραδόθηκαν εξαιτίας του γεγονότος ότι οι εγκαταστάσεις βρίσκονταν υπό καθεστώς συντήρησης).

Περαιτέρω, ο τρόπος που λειτουργούν οι ρήτρες take-or-pay διαφοροποιείται είτε βάσει των συμφωνηθέντων όρων στην εκάστοτε σύμβαση, είτε βάσει του εφαρμοστέου δικαίου[32], ζήτημα, το οποίο θα εξετάσουμε στην αμέσως επόμενη παράγραφο.

---

[29] Medina J.M., *The Take-or-Pay Wars: A Cautionary Analysis for the Future [1991-1992]*, 27 Tulsa L.J., σελ. 288.

[30] O'Neill D., *Gas sale and purchase agreements, in Oil and Gas – A Practical Handbook*, οπ.π. (υποσημ. 28), σελ. 147.

[31] Η τιμή πώλησης του φυσικού αερίου αποτελεί σε ορισμένες περιπτώσεις πηγή διαφωνίας, και ειδικότερα όταν η σύμβαση έχει καταρτιστεί σιωπηρώς. Στην σύμβαση δύναται να υπάρχει όρος, σύμφωνα με τον οποίο, η τιμή δύναται να καθορίζεται κατά την διάρκεια της λειτουργίας της ρήτρας Take-or-pay, ή δύναται να επιτρέψει μερική ή ολική τροποποίηση, εφόσον, η τιμή που επικρατεί στην αγορά είναι διαφορετική από την συμφωνηθείσα. Εναλλακτικά, δύναται να επιτρέψει την πληρωμή σε δύο στάδια: ένα ποσοστό κατά την καταβολή του τιμήματος και το υπόλοιπο κατά την παράδοση.

[32] Kohl B., Salzburger R., & Vanwijck-Alexandre M., *Les clauses take or pay: des clauses originales et méconnues [2009]*, Journal des tribunaux (No. 6354), p.134.

3. Συγκριτικό Δίκαιο

Formatted: Greek

α. Οι Ρήτρες "Take-or-Pay' στο σύστημα του common law

Οι ρήτρες Take-or-pay συμπεριλήφθηκαν αρχικά στις συμβάσεις φυσικού αερίου στην Αμερική κατά την δεκαετία του '60, και διαδραμάτισαν ένα βασικό ρόλο στην ισορροπία των εμπορικών σχέσεων μεταξύ των παραγωγών και των επιχειρήσεων μεταφοράς και διάθεσης φυσικού αερίου. Οι ρήτρες Take-or-pay οδήγησαν σε σημαντικό αριθμό προσφυγών ενώπιον των αμερικανικών δικαστηρίων κατά την διετία 1981-1982, όταν οι αγοραστές ήταν δεσμευμένοι σε υποχρεώσεις Take-or-pay για ποσότητες αερίου που υπερέβαιναν τη ζήτηση στην αγορά, και σε συνάρτηση με το γεγονός ότι οι τιμές της αγοράς είχαν μειωθεί αρκετά σε σχέση με την συμφωνηθείσα τιμή[33].

Η ισχύς των ρητρών Take-or-pay δεν δημιούργησε ιδιαίτερα ζητήματα στις ΗΠΑ, δεδομένου ότι τα δικαστήρια είχαν αναγάγει τον τύπο παροχής σε αρχή[34]. Εν τούτοις, η εφαρμογή των διατάξεων αυτών, ήτοι η δυνατότητα του πωλητή να ανακτήσει το πλήρες ποσό κάτω από την ρήτρα Take-or-pay, τίθεται ορισμένες περιπτώσεις υπό αμφισβήτηση.

Τούτη η αβεβαιότητα προέρχεται σε μεγάλο μέρος από τον ομοιόμορφο Εμπορικό Κώδικα (εφεξής «UCC»), ο οποίος ισχύει στα περισσότερα αμερικανικά κράτη και αναγνωρίζεται εν γένει στις συμβάσεις προμήθειας φυσικού αερίου. Η παράγραφος 2-708 του UCC ορίζει ότι σε περίπτωση που ο αγοραστής αρνείται την παράδοση των αγαθών, ο πωλητής έχει δικαίωμα «*στη διαφορά μεταξύ της τιμής αγοράς και του μη καταβληθέντος συμβατικού τιμήματος μαζί με οποιεσδήποτε τυχόν ζημίες*»[35]:

Σε ορισμένες υποθέσεις, τα αμερικανικά δικαστήρια έχουν υποστηρίξει ότι η παράγραφος 2-708 του ομοιόμορφου Εμπορικού Κώδικα εφαρμόζεται κατά τον υπολογισμό των ζημιών που προκύπτουν από την παραβίαση της υποχρέωσης Take-or-pay (ήτοι, όπου ο αγοραστής δεν έχει παραλάβει τη προκαθορισμένη ποσότητα φυσικού αερίου ή δεν έχει καταβάλλει το τίμημα για τη συμφωνηθείσα ποσότητα

[33] Medina J.M., *The Take-or-Pay Wars: A Cautionary Analysis for the Future [1991-1992]*, 27 Tulsa L.J., σελ. 287.
[34] Βλ. μεταξύ άλλων Prenalta Corp. v. Colorado Interstate Gas Co., 944 F.2d 677 (10th Cir. 1991); Universal Resources Corp. v. Panhandle E. Pipeline Co., 813 F.2d 77 (5th Cir. 1987), J. Perillo, Corbin on Contracts, Lexis Nexis 2005, Vol. 11, para. 59 -10, pp. 592-595
[35] Βλ. UCC, § 2-708 (1997).

φυσικού αερίου), εξουσιοδοτώντας κατά συνέπεια τον προμηθευτή- πωλητή μόνο στη διαφορά μεταξύ της τιμής αγοράς και της συμφωνημένης τιμής του φυσικού αερίου.[36]

Παρά ταύτα, σε άλλες υποθέσεις τα αμερικανικά δικαστήρια έχουν διαπιστώσει ότι οι ρήτρες Take-or-pay αποτελούν παρεκκλίσεις από το γενικό κανόνα της παραγράφου 2-708 του ομοιόμορφου Εμπορικού Κώδικα, και η υποχρέωση πληρωμής είναι πλήρως εκτελέσιμη σε περιπτώσεις αβεβαιότητας[37].

Ζητήματα ανακύπτουν, επίσης, και στο αγγλικό δίκαιο, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι Take-or-pay υποχρεώσεις υπόκεινται στον κανόνα ενάντια στις ποινικές ρήτρες. Ο κανόνας ορίζει ότι τα αγγλικά δικαστήρια δεν θα επιτρέψουν την επιβολή μιας παροχής, δυνάμει της οποίας επιβάλλεται ποινική ρήτρα στο βάρους του αντισυμβαλλόμενου μέρους που έχει παραβιάσει όρους της σύμβασης. Οι ποινικές ρήτρες, που είναι ανεκτέλεστες, πρέπει φυσικά να διακριθούν από τις εκκαθαρισμένες ζημίες, οι οποίες είναι αυτό καθ' εαυτό εκτελέσιμες[38]. Η κύρια διαφορά μεταξύ των ποινικών ρητρών και των εκκαθαρισμένων ζημιών είναι ότι οι εκκαθαρισμένες ζημίες προορίζονται ως μια γνήσια προ-εκτίμηση της ζημίας, που θα προκαλούσε η μη εκτέλεση της σύμβασης, ενώ οι ποινικές ρήτρες λειτουργούν πρώτιστα για να αποτρέψουν μια παραβίαση όρου της σύμβασης. Μια ρήτρα που ερμηνεύεται ως ποινική ρήτρα δεν θα ληφθεί υπόψη, και το ποσό που αναγράφεται εκεί δεν θα μπορεί να αναζητηθεί ως ζημία. Κάθε ζημία που υφίσταται το θιγόμενο αντισυμβαλλόμενο μέρος υπόκειται στους κανόνες που ρυθμίζουν την αδικοπρακτική συμπεριφορά. Τούτο το ζήτημα εξετάστηκε στην υπόθεση M&J Polymers V. Imerys Minerals Ltd[39], που αφορούσε συμφωνία για ανεφοδιασμό με χημικές ουσίες , υποκείμενες σε υποχρέωση Take-or-pay. Το αγγλικό Ανώτατο Δικαστήριο θεώρησε ότι η πραγματική φύση της αξίωσης ήταν η αδικοπρακτική συμπεριφορά, και όχι – όπως υποστηρίχτηκε –ένα απλό χρέος στα πλαίσια μίας σύμβασης. Συνεπώς, το δικαστήριο διαπίστωσε ότι *«για λόγους αρχής, ο κανόνας ενάντια στις ποινικές ρήτρες μπορεί να εφαρμόστει»* στις ρήτρες Take-or-pay. Έπειτα, το δικαστήριο προχώρησε στην εξέταση του ζητήματος, εάν και κατά πόσο η υφιστάμενη ρήτρα Take-or-pay παραβίασε τον υφιστάμενο κανόνα για τις συμβατικές ποινικές ρήτρες.

[36] Roye Realty & Dev., Inc. v Arkla, Inc., 863 P.2d 1150 (Okla, 1993).
[37] Colorado Interstate Gas Co., Inc., v. Chemco, Inc., 833 P.2d 786, 788 (Colo. Ct. App. 1992).
[38] *Jobson v. Johnson* 1989 1 W.L.R. 2026 at 1040, and Scandinavian Trading Tanker Co. AB v. Flota Petrolera Ecuatoriana (The Scaptrade) 1983 2 A.C. 694, at 702.
[39] M&J Polymers v. Imerys Minerals Ltd. 2008 EWHC 344 (Comm).

Στο πλαίσιο αυτό, το δικαστήριο εξέτασε τους παρακάτω τέσσερις παράγοντες: (i) εάν η ρήτρα Take-or-pay επεβλήθη υπό καθεστώς πίεσης, (ii) εάν η ρήτρα Take-or-pay ήταν δικαιολογημένη σε εμπορικό επίπεδο, (iii) εάν ο αρχικός σκοπός της ρήτρας Take-or-pay ήταν να αποτραπεί η παραβίαση της σύμβασης και (iv) εάν τα μέρη είχαν ίση διαπραγματευτική δύναμη. Με βάση τα τέσσερα αυτά κριτήρια, το Δικαστήριο υποστήριξε ότι η ρήτρα Take-or-pay που συμπεριλήφθηκε στη συμφωνία μεταξύ των M&J και Imerys ήταν λογική. Το ίδιο σχήμα εφαρμόστηκε και στην περίπτωση E-Nik Ltd V. Department of Communities and Local Goverment. Ο Δικαστής της υπόθεσης M&J και Imerys, επελήφθη και της εν λόγω υπόθεσης, και πάλι υποστήριξε ότι μια ρήτρα Take-or-pay μπορεί, για λόγους αρχής, να θεωρηθεί ποινική ρήτρα. Σημείωσε, εντούτοις, ότι η εν λόγω ρήτρα ήταν εμπορικά δικαιολογήσιμη, προήλθε κατόπιν ελεύθερης διαπραγματεύσεως των συμβαλλομένων μερών, που απολάμβαναν συγκρίσιμη διαπραγματευτική δύναμη, και ως εκ των ανωτέρω εκρίθη εκτελέσιμη.

Καθίσταται, λοιπόν, σαφές ότι το αγγλικό δίκαιο δεν απαγορεύει ρητά τις ρήτρες Take-or-pay. Εντούτοις, οι ρήτρες αυτές δύναται, κάτω από ορισμένες ιδιαίτερες περιστάσεις, να θεωρηθούν ότι εμπίπτουν στους κανόνες που ρυθμίζουν τις συμβατικές ποινικές ρήτρες. Οι συντάκτες των συμβάσεων, θα πρέπει να γνωρίζουν ότι η ρήτρα Take-or-pay ρυθμίζεται, προς το παρόν, βάσει των διατάξεων του αγγλικού δικαίου και ότι θα πρέπει να ληφθούν υπόψη και τα τέσσερα σημεία που καθορίζονται ανωτέρω.

β. Οι Ρήτρες "Take-or-Pay" στο σύστημα του civil law

Στην Γαλλία, αν και η νομοθεσία στον τομέα της ενέργειας φαίνεται να αποδέχεται την συμπερίληψη των ρητρών Take-or-Pay στις ενεργειακές συμβάσεις[40], το γαλλικό Δικαστήριο Ανταγωνισμού («Conseil de la concurrence») έκρινε ότι τέτοιες διατάξεις θα μπορούσαν να προκαλέσουν σοβαρότατες ανησυχίες στο πεδίο του ανταγωνισμού, στο πλαίσιο της φιλελευθεροποίησης της αγοράς του φυσικού αερίου[41].

[40] Νόμος υπ' αριθ. 2003-8 της 3ης Ιανουαρίου 2003 σχετικά με τις αγορές αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας και τις δημόσιες ενεργειακές υπηρεσίες, στο πλαίσιο της εφαρμογής της πρώτης οδηγίας αερίου. Ο γαλλικός νόμος έχει παραμείνει αμετάβλητος μετά από την έναρξη ισχύος της δεύτερης και της τρίτης οδηγίας για το φυσικό αερίου, στις οποίες αντιμετωπίζονται με παρόμοιο τρόπο σε σχέση με την πρώτη οδηγία τα εν λόγω ζητήματα.

[41] Βλ. French Competition Council, Opinion No. 99-A-15, dated 5 October 1999, available in French στον ιστότοπο www.autoritedelaconcurrence.fr/pdf/avis/99a15.pdf.

Περαιτέρω, οι ρήτρες Take-or-Pay είναι πολύ πιθανό να χαρακτηριστούν ως συμβατικές ποινικές ρήτρες, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 1152 του γαλλικού Αστικού Κώδικα. Σε περίπτωση δε, όπου μία ρήτρα κριθεί ως ποινική, το δικαστήριο δύναται να αναθεωρήσει το ορισθέν ποσό για τυχόν κατάπτωση της ποινικής ρήτρας και έχει δικαίωμα να το μειώσει ή να το αυξήσει, εφόσον αποδειχθεί ότι αυτό είναι «υπερβολικό ή γελοίο».

Μέχρι στιγμής, μόνο σε μία υπόθεση που εισήχθη στο Εφετείο («Cour d'appel») κατά το έτος 2005, εκδόθηκε απόφαση, κατόπιν εξετάσεως του ζητήματος σχετικά με την ισχύ των ρητρών Take-or-Pay, υπό το πρίσμα του Γαλλικού Δικαίου[42]. Στην απόφαση Angels, το δικαστήριο διαπίστωσε ότι η ετήσια υποχρέωση Take-or-Pay που έγινε αποδεκτή μόνο από το ένα συμβαλλόμενο μέρος εμφανιζόταν δικαιολογημένη στο γενικότερο πλαίσιο της συμφωνίας. Το δικαστήριο σημείωσε ότι η ανάληψη της υποχρέωσης Take-or-Pay πραγματοποιήθηκε, αφού ελήφθη υπόψιν η υποχρέωση του προμηθευτή- πωλητή φυσικού αερίου να παραδώσει προκαθορισμένη ποσότητα αερίου, και αποτέλεσε έναν *«τρόπο απόδοσης της [υποχρέωσης του αγοραστή] να παραλάβει»*[43]. Το δικαστήριο απέρριψε τον ισχυρισμό ότι η υπό εξέταση ρήτρα Take-or-Pay θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ποινική ρήτρα βάσει του γαλλικού νόμου. Για τους λόγους αυτούς, το δικαστήριο επεδίκασε αποζημίωση στον προμηθευτή- πωλητή φυσικού αερίου, η οποία ισοδυναμούσε με το ποσό που ορίστηκε βάσει της ρήτρας Take-or-Pay, καθ΄ όσον το ζήτημα προέκυψε κατόπιν της εκδηλωθείσας αδυναμίας του αγοραστή να αναλάβει την συμφωνημένη ποσότητα.

Περαιτέρω, τα γερμανικά δικαστήρια δεν έχουν λάβει ακόμα μια συγκεκριμένη θέση για τους ακριβείς νομικούς κανόνες που ρυθμίζουν τις ρήτρες Take-or-Pay. Επί ορισμένων εκδοθέντων αποφάσεων, στα πλαίσια υποθέσεων antitrust, έχει θιχθεί το ζήτημα ότι οι ρήτρες Take-or-Pay είναι εφαρμόσιμες, σύμφωνα με το γερμανικό δίκαιο[44].

Από την άλλη πλευρά, οι ρήτρες Take-or-Pay προκαλούν συγκεκριμένες ανησυχίες βάσει του ρωσικού νόμου.

[42] Court of Appeals of Angers, 15 June 2005, SA Styrpac c/ Gaz de France, No. 04/01783.
[43] Court of Appeals of Angers, 15 June 2005, SA Styrpac c/ Gaz de France, No. 04/01783, p. 4
[44] Court of Appeals of Düsseldorf, 20 June 2006, 2 Kart 1/06

- Κατ' αρχάς, σύμφωνα με το άρθρο 16 των κανόνων προμήθειας φυσικού αερίου απαγορεύεται οποιαδήποτε ρήτρα περί ευθύνης για τυχόν αποτυχία παραλαβής ποσότητας φυσικού αερίου, κάτω από 10.000 κυβικά μέτρα[45].

- Σε δεύτερο επίπεδο, οι ρήτρες Take-or-Pay είναι πιθανόν να μην εφαρμοστούν βάσει του ρωσικού νόμου. Οι συμβάσεις προμήθειας αερίου θεωρούνται ως συμβάσεις πώλησης και αγοράς φυσικού αερίου, υπό το πρίσμα του ρωσικού Αστικού Κώδικα. Ως τέτοιες, οι συμβάσεις προμήθειας φυσικού αερίου, υπόκεινται στους γενικούς κανόνες του ρωσικού Αστικού Κώδικα, σχετικά με τις συμβάσεις πώλησης, όπως λόχου χάρη ο κανόνας που απαιτεί ότι η παρεχόμενη ποσότητα θα πρέπει να είναι σαφώς προσδιορισμένη στη σύμβαση. Με βάση τον ανωτέρω κανόνα, οι ρήτρες Take-or-Pay παραβιάζουν την γενική αυτή αρχή του ρωσικού Αστικού Κώδικα για τις συμβάσεις και συνεπώς, κρίνονται μη εφαρμόσιμες[46].

- Τρίτον, οι ρήτρες Take-or-Pay στις συμβάσεις προμήθειας φυσικού αερίου υπόκειται στον κανόνα του άρθρου 333 του ρωσικού Αστικού Κώδικα, που επιτρέπει στο Δικαστήριο να μειώσει το ποσό από την κατάπτωση συμβατικών ποινικών ρητρών, σε περίπτωση που κρίνονται «αδικαιολογήτως υψηλές». Τούτο εφαρμόστηκε σε μια απόφαση του Ανωτάτου Εμπορικού Δικαστηρίου της Ρωσικής Ομοσπονδίας, στην οποία ένας προμηθευτής αερίου απαίτησε περίπου 4 εκατομμύρια ρούβλια, λόγω της αδυναμίας του αγοραστή να λάβει περίπου το 11% της συμφωνημένης ποσότητας, βάσει της υποχρέωσης που απέρρεε από την ρήτρα Take-or-Pay[47]. Στην υπό εξέταση περίπτωση, το Δικαστήριο, αφού έλαβε υπόψη την περιορισμένη έκταση της παραβίασης της συμφωνίας, έκρινε ότι η ποινική αυτή ρήτρα είναι αδικαιολογήτως υπερβολική, σε σχέση με τις πραγματικές απώλειες που υπέστη ο αγοραστής, και για το λόγο αυτό μειώθηκε σε ένα εκατομμύρια ρούβλια[48].

Αναφορικά με το δικαιϊκό σύστημα της Ελβετίας υποστηρίζεται ότι η φύση των ρητρών take-or-pay δεν έχει αναλυθεί ακόμα στην ελβετική νομολογία ή τη νομική

[45] Αρθρ. 16 του Ρωσικού Κανονισμού για την προμήθεια φυσικού αερίου.
[46] Βλ. μεταξύ άλλων τα αρθρ. 455, 457(2), 466, 475, 480, 484(3) και 393(1) του Ρωσικού Αστικού Κώδικα.
[47] Order of the Supreme Commercial Court of the Russian Federation dated 28 May 2009 No. VAS-6632/09.
[48] Order of the Supreme Commercial Court of the Russian Federation dated 28 May 2009 No. VAS-6632/09.

θεωρία[49]. Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι οι ρήτρες take-or-pay είναι, παρ' όλα αυτά, νόμιμες και εφαρμόσιμες, θεωρούμενες ως εναλλακτικός τύπος συμβάσεων, κατά τα οριζόμενα στον ελβετικό Αστικό Κώδικα.

Όμοια είναι και η κατάσταση στην ελληνική δικαιϊκή τάξη, όπου δεν υφίσταται επαρκής σαφήνεια ούτε σε θεωρητικό, ούτε σε νομολογιακό επίπεδο, σε σχέση με την ακριβή νομική φύση των ρητρών take-or-pay, αν και προσιδιάζει στον χαρακτηρισμό ως συμβατικής ποινής ή μάλλον αποζημιωτικής ρήτρας. Παρά ταύτα, δεν αμφισβητείται η νομιμότητα των εν λόγω ρητρών, ούτε τίθεται ζήτημα περί εφαρμογής ή μη αυτών. Περαιτέρω, ζήτημα τίθεται και για τις κατά περίπτωση εφαρμοστέες διατάξεις στο επίπεδο του εθνικού δικαίου, το οποίο είναι συνέχεται αναγκαστικώς με το στοιχείο της εριζόμενης νομικής φύσης.

Δεδομένου ότι στα πλαίσια μίας ρήτρας Take-or-Pay, ο αγοραστής πρέπει είτε να παραλάβει και να καταβάλει το τίμημα για την προκαθορισμένη ποσότητα φυσικού αερίου, είτε απλώς να καταβάλλει την συμφωνημένη αμοιβή για την ποσότητα αυτή, δίχως να την παραλάβει, προκύπτει ότι ο τελευταίος είναι ελεύθερος να επιλέξει ή τη μία ή την άλλη δυνατότητα, ανεξαρτήτως της επιθυμία του προμηθευτή- πωλητή. Με την εκτέλεση καθεμίας εκ των ανωτέρω εναλλακτικών λύσεων, ο αγοραστής θεωρείται ότι εκπλήρωσε τις υποχρεώσεις του στο πλαίσιο της συμφωνίας Take-or-Pay. Επομένως, σε περίπτωση που η ποσότητα αερίου παραληφθεί αργότερα από την συμφωνηθείσα ημερομηνία ή και καθόλου, η υποχρέωση πληρωμής εκ μέρους του αγοραστή δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως ποινική ρήτρα ή εκκαθαρισμένη ζημία, αλλά θεωρείται ως μία ανεξάρτητη, εναλλακτική –ίσως- υποχρέωση

Ζήτημα, όμως, δύναται να προκύψει κατά την εφαρμογή της ανωτέρω θεωρίας, αναφορικά με την εγκαθίδρυση σχετικής υποχρέωσης βάσει «*νόμιμης αιτίας*»[50]. Υπό την έννοια των συστημάτων του civil law, η υποχρέωση του αγοραστή να καταβάλλει το τίμημα θα πρέπει να έχει μια αιτία κατά την διάρκεια της σύμβασης, προκειμένου η υποχρέωση του αυτή να έγκυρη και εφαρμόσιμη. Στις εμπορικές συμβάσεις, η «αιτία» της υποχρέωσης του οφειλέτη θα πρέπει να ανεβρεθεί σε αντίστοιχη υποχρέωση του δανειστή[51]. Με άλλα λόγια, όπου δεν υπάρχει καμία τέτοια παροχή,

[49] Iynedjian M., *Gas Sale and Purchase Agreements under Swiss Law* [2012], ASA Bulletin, Kluwer Law International 2012 Volume 30 Issue 4, pp. 746-757, σελ. 748.
[50] Άρθρο 1189 του Γαλλικού Αστικού Κώδικα.
[51] Medina J.M., McKenzie G.,Daniel B., *Take or Litigate: Enforcing the Plain Meaning of the Take or Pay Clause in Natural Gas Contracts [1987]*, Arkansas Law Review [vol 45] 185, σελ. 190.

ήτοι όταν δεν εμφανίζεται καμία αντίστοιχη παροχή εκ μέρους του δανειστή, για την εκπλήρωση της υποχρέωσης πληρωμής του δανειστή, δεν δύναται να θεμελιωθεί αντίστοιχη υποχρέωση του οφειλέτη.

III. Μέρος Δεύτερο: Οι Ρήτρες Take-or-Pay υπό το φως του Ενωσιακού Δικαίου

1. Ενεργειακός Εφοδιασμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης & Απελευθέρωση της Αγοράς.

α. Εξασφάλιση εφοδιασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης με φ.α.

Η διαδικασία διαμόρφωσης μίας κοινής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της ενέργειας προσδιορίζεται από δύο σημαντικές προκλήσεις: την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού και την απελευθέρωση- φιλελευθεροποίηση της αγοράς ενέργειας. Ο βασικός, όμως, πυλώνας, στον οποίο βασίστηκε η διαμόρφωση της ενεργειακής πολιτικής, ήταν, καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του '90, η απελευθέρωση της αγοράς. Μέχρι και σήμερα, το ανωτέρω ιδεολογικό υπόβαθρο εξακολουθεί να αποτελεί έναν από τους κύριους πυλώνες της ενεργειακής πολιτικής, ενώ, σταδιακά, από τις αρχές της δεκαετίας του 2000, η ασφάλεια του ενεργειακού σχεδιασμού αναδεικνύεται σε μείζον διακύβευμα[52].

Τέσσερα είναι τα προσδιοριστικά στοιχεία που οριοθετούν την έννοια της ασφάλειας του ενεργειακού σχεδιασμού: (α) η διαθεσιμότητα, ήτοι η ύπαρξη φυσικών ενεργειακών πόρων σε μία οικονομία, (β) η προσβασιμότητα, η οποία συνδέεται με γεωπολιτικούς παραμέτρους, (γ) η οικονομική «προσιτότητα», που αφορά στο κόστος της ενέργειας και (δ) ο βαθμός αποδοχής, που αναφέρεται στην περιβαλλοντική διάσταση και την ευρύτερη κοινωνική «ανεκτικότητα»[53]. Υπό το ανωτέρω πλαίσιο, μεγάλη έμφαση δίδεται στο διαχωρισμό μεταξύ βραχυπρόθεσμης και μακροπρόθεσμης ασφάλειας, με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να επισημαίνει ότι οι κίνδυνοι, οι τρόποι πρόληψης προβλημάτων εφοδιασμού και τα πιθανά μέσα αποκατάστασης είναι διαφορετικά[54]. Ειδικότερα, η μακροπρόθεσμη ασφάλεια, ήτοι

[52] Χαροκόπος Μ., *Απελευθερώνοντας το δέσμιο Γκιούλιβερ: Εξ-ασφαλίζοντας τον εφοδιασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης με φυσικό αέριο,* σε Φαραντούρης Ν. (επιμ.), *Ενέργεια Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική,* Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 445.

[53] Kruyt B., Van Vuuren D.P., De Vries H.J.M. & Groenenberg H., *Indicators for energy security*, [2009], 37(6) Energy Policy, σελ. 2167.

[54] Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπή προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών για την Οδηγία

αυτή που συνδέεται με το επίπεδο των υποδομών του ενεργειακού συστήματος, «*εξαρτάται, κυρίως, από την διαχείριση της ζήτησης, την εξέλιξη της εγχώριας παραγωγής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μια αποτελεσματική ευρωπαϊκή εξωτερική ενεργειακή πολιτική, την προώθηση των επενδύσεων σε υποδομές και την εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς αερίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση*[55]», ενώ, η βραχυπρόθεσμη ασφάλεια, ήτοι αυτή που αφορά τις ξαφνικές και απρόσμενες διακοπές στον ανεφοδιασμό, συνδέεται άμεσα με την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών.

Η Πράσινη Βίβλος του 2000 για την ενέργεια, υπό τον τίτλο *«Προς μία ευρωπαϊκή στρατηγική για την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού»*, προέκυψε από τη διαπίστωση για αυξημένη ενεργειακή εξάρτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παρά το γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί παράγοντα βαρύνουσας σημασίας στην διεθνή αγορά ενεργειακών προϊόντων, εν τούτοις, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις διακυμάνσεις της παγκόσμιας ενεργειακής ζήτησης, της γεωπολιτικής κατάστασης, της γεωγραφικής θέσης και της σταθερότητας των χωρών διαμετακόμισης[56]. Υπό τα δεδομένα αυτά, καθίσταται σαφές ότι η αναρρίχηση της ασφάλειας εφοδιασμού στην ενεργειακή ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συνδέεται άμεσα με την αλλαγή πολιτικής της Ένωσης στον τομέα της ενέργειας, με επαναπροσδιορισμό των κυρίαρχων ιδεών και των βασικών αξόνων αυτής.

Ειδικότερα, στην περίπτωση της ενεργειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η μεταστροφή στον τομέα αυτό συνδέεται με δομικές αλλαγές, οι οποίες ανέδειξαν την ασφάλεια του εφοδιασμού σε προτεραιότητα. «κλονίζοντας», κατά τον τρόπο αυτό, την αποκλειστικότητα του ιδεολογικού σχήματος της απελευθέρωσης της εσωτερικής αγοράς[57]. Οι ανωτέρω δομικές αλλαγές σχετίζονται κατ' αρχάς, με τη μεταβολή της σχέσης και της ισορροπίας δυνάμεων μεταξύ παραγωγών φυσικού αερίου και αγοραστών, ανά τον κόσμο, με την έλλειψη των απαραίτητων επενδύσεων, καθώς επίσης, και με την αυξημένη επίδραση της πολιτικής στις

2004/67/ΕΚ της 26ης Απριλίου 2004 σχετικά με τα μέτρα διασφάλισης του εφοδιασμού με φυσικό αέριο, COM (2008)769, 13.11.2008, σελ. 3-4.

[55] Χαροκόπος Μ., *Απελευθερώνοντας το δέσμιο Γκιούλιβερ: Εξ-ασφαλίζοντας τον εφοδιασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης με φυσικό αέριο,* οπ.π. (υποσημ. 54), σελ. 446.

[56] Χαροκόπος Μ., *Απελευθερώνοντας το δέσμιο Γκιούλιβερ: Εξ-ασφαλίζοντας τον εφοδιασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης με φυσικό αέριο,* οπ.π. (υποσημ. 54), σελ. 447.

[57] Χαροκόπος Μ., *Απελευθερώνοντας το δέσμιο Γκιούλιβερ: Εξ-ασφαλίζοντας τον εφοδιασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης με φυσικό αέριο,* οπ.π. (υποσημ. 54), σελ. 447.

ενεργειακές σχέσεις, ως απότοκο της ενεργειακής εξάρτησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης από συγκεκριμένες χώρες- παραγωγούς[58].

Από τα μέσα της δεκαετίας του '80 και με σημείο αναφοράς τα παραδείγματα των Ηνωμένων Πολιτειών και της Μεγάλης Βρετανίας εκκίνησε η συζήτηση σχετικά με την απελευθέρωση της ευρωπαϊκής αγοράς, η οποία εντάσσεται στη γενικότερη τάση περιορισμού και ελέγχου της αγοράς από το κράτος και της απελευθέρωσης των δυνάμεων του ανταγωνισμού. Και τούτο, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι κατά την περίοδο εκείνη παρατηρούνταν πλεόνασμα στις προμήθειες φυσικού αερίου, με αποτέλεσμα οι πελάτες- αγοραστές να εξασφαλίζουν χαμηλή τιμή και πλεονεκτική θέση έναντι των παραγωγών[59].

Ωστόσο, η κατάσταση αυτή μεταβάλλεται προς όφελος των παραγωγών-προμηθευτών. Παράλληλα με την αύξηση της ζήτησης για ενέργεια, οι πηγές ενέργειας συγκεντρώνονται σε συγκεκριμένες χώρες- παραγωγούς, και ως εκ τούτου η αύξηση στις τιμές ενέργειας είναι αναπόφευκτη, όπως, επίσης, και η μεταβολή των ενεργειακών δυνάμεων. Η ενεργειακή εξάρτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τρίτες χώρες γίνεται περισσότερο αισθητή, σε συνδυασμό με την εντεινόμενη διασύνδεση της πολιτικής με τις ενεργειακές σχέσεις, η οποία καθίσταται σαφής μέσα από τη σύγκρουση της Ρωσίας με την Ουκρανία και της Λευκορωσίας με την εταιρεία –ρωσικών συμφερόντων- φυσικού αερίου Gazprom.

Υπό το ανωτέρω πλαίσιο, εκδίδεται, το 2004, η πρώτη Οδηγία σχετικά με τα μέτρα διασφάλισης του εφοδιασμού με φυσικό αέριο[60]. Η εν λόγω Οδηγία στοχεύει στη θέσπιση μέτρων, τα οποία θα διασφαλίσουν ένα επαρκές επίπεδο ασφάλειας στον εφοδιασμό με φυσικό αέριο, αλλά και στην εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. Τα κράτη μέλη διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην επίτευξη του ανωτέρου στόχου, καθώς αναλαμβάνουν να θεσπίσουν πολιτικές για την ασφάλεια του εφοδιασμού, σεβόμενα τις συνθήκες ανταγωνισμού της εσωτερικής αγοράς αερίου.

Ο ρόλος της Επιτροπής περιορίζεται στην παρακολούθηση των εφαρμοζόμενων πολιτικών αναφορικά με τις μακροχρόνιες συμβάσεις για τον εφοδιασμό με

[58] Spanjer A.R., *Regulatory intervention in the dynamic European gas market- neoclassical economics or transaction cost economics?* [2009] 37(8) Energy Politics 3251.
[59] Χαροκόπος Μ., *Απελευθερώνοντας το δέσμιο Γκιούλιβερ: Εξ-ασφαλίζοντας τον εφοδιασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης με φυσικό αέριο,* οπ.π. (υποσημ. 54), σελ. 448.
[60] Οδηγία 2004/67/ΕΚ του Συμβουλίου, της 24ης Απριλίου 2004, σχετικά με τα μέτρα διασφάλισης του εφοδιασμού με φυσικό αέριο.

εισαγόμενο αέριο από τρίτες χώρες, στην ύπαρξη επαρκούς ρευστότητας, στο επίπεδο διασύνδεσης των εθνικών συστημάτων αερίου των κρατών μελών, αλλά και στη δημιουργία ομάδας συντονισμού για τη λήψη μέτρων για την ασφάλεια του εφοδιασμού[61]. Περαιτέρω, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 9 της Οδηγίας, προβλέπεται η ύπαρξη ενός Κοινοτικού μηχανισμού, ο οποίος, όμως, ενεργοποιείται μόνο σε περίπτωση μείζονος διακοπής εφοδιασμού για σημαντικό χρονικό διάστημα ή εάν κάποιο κράτος μέλος αναφέρει στην ομάδα συντονισμού *«περιστάσεις τις οποίες λόγω του μεγέθους και του ασυνήθους χαρακτήρα»* αδυνατεί να διαχειριστεί με εθνικά μέτρα.

Η περιγραφείσα Οδηγία, επί της ουσίας, παρέχει ένα «χαλαρό» πλαίσιο συντονισμού μεταξύ των πολιτικών των κρατών μελών, χωρίς, όμως, να ορίζει συγκεκριμένα πρότυπα ή να θέτει πραγματικές κατευθυντήριες γραμμές[62]. Η Επιτροπή, αναγνωρίζοντας τις αδυναμίες της Οδηγίας, αποτυπώνει τα προβλήματα εφαρμογής της Οδηγίας σε σχετική αξιολόγηση αυτής, το Νοέμβριο του 2008[63]. Ειδικότερα, στην ανακοίνωση επισημαίνεται η ανομοιογένεια μεταξύ των κρατών μελών αναφορικά με τα πρότυπα ασφαλείας, και πιο συγκεκριμένα, οι περιστάσεις, υπό τις οποίες οι συνθήκες μηχανισμοί της αγοράς δεν επαρκούν και τα κράτη μέλη οφείλουν να παρέμβουν για την εξασφάλιση του απαραίτητου εφοδιασμού με αέριο. Επιπροσθέτως, παρατηρούνται διαφορές σχετικά με το ρόλο και τις αρμοδιότητες των παραγόντων της αγοράς στον τομέα της ασφάλειας του ανεφοδιασμού, αλλά και τα στοιχεία που γνωστοποιούν τα κράτη μέλη στην Επιτροπή κρίνονται ανεπαρκή για την αξιολόγηση της μακροπρόθεσμης και βραχυπρόθεσμης ασφάλειας εφοδιασμού.

Τα κράτη μέλη δεν αντιμετώπισαν το μηχανισμό της Οδηγίας του 2004 ως ένα αποτελεσματικό μέσο αντιμετώπισης κρίσεων εφοδιασμού και για το λόγο αυτό τα μέτρα που ελήφθησαν στον εν λόγω τομέα περιορίστηκαν σε εθνικό επίπεδο[64]. Δεδομένης της αναποτελεσματικότητας του Κοινοτικού μηχανισμού, η Επιτροπή

[61] Άρθρο 7 της Οδηγίας 2004/67/ΕΚ.

[62] Χαροκόπος Μ., *Απελευθερώνοντας το δέσμιο Γκιούλιβερ: Εξ-ασφαλίζοντας τον εφοδιασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης με φυσικό αέριο,* οπ.π. (υποσημ. 54), σελ. 449.

[63] Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών για την Οδηγία 2004/67/ΕΚ της 26ης Απριλίου 2004 σχετικά με τα μέτρα διασφάλισης του εφοδιασμού με φυσικό αέριο, COM(2208)769,13.11.2008, σελ. 5-9.

[64] Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών για την Οδηγία 2004/67/ΕΚ της 26ης Απριλίου 2004 σχετικά με τα μέτρα διασφάλισης του εφοδιασμού με φυσικό αέριο, COM(2208)769,13.11.2008, σελ. 7-8.

επισημαίνει την ανάγκη για διαμόρφωση ενός «σχεδίου έκτακτης ανάγκης ή/και ενός μηχανισμού αλληλεγγύης», αποδίδοντας ιδιάζουσα σημασία στο «κοινό πολιτικό μήνυμα – την ενιαία ευρωπαϊκή φωνή» που μπορεί να μεταδώσει η Ομάδα συντονισμού, στην οποία μετέχουν εκτός από τα κράτη μέλη και εκπρόσωποι των ενώσεων της ευρωπαϊκής βιομηχανίας φυσικού αερίου και των καταναλωτών[65]. Η ενίσχυση, ωστόσο, της «ενιαίας ευρωπαϊκής φωνής» για την ασφάλεια του εφοδιασμού, αποτελεί συνάρτηση της διαμόρφωσης ενός Κοινοτικού προτύπου, προς το οποίο θα συγκλίνουν τα σχέδια έκτακτης ανάγκης και προληπτικής δράσης των κρατών μελών και της ύπαρξης ενός αποτελεσματικού Κοινοτικού μηχανισμού έκτακτης ανάγκης, ο οποίος θα είναι δυνατόν να ενεργοποιηθεί άμεσα, υπό ορισμένες προϋποθέσεις[66].

Λαμβάνοντας υπ' όψιν τα ανωτέρω δεδομένα, η Επιτροπή ανέλαβε νομοθετική πρωτοβουλία για την αντικατάσταση της Οδηγίας του 2004, με την έκδοση Κανονισμού σχετικά με τα μέτρα κατοχύρωσης της ασφάλειας εφοδιασμού με φυσικό αέριο. Η σχετική πρόταση υπεβλήθη στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, τον Ιούλιο του 2009, αφότου είχε προηγηθεί δημόσια διαβούλευση για την αντικατάσταση της Οδηγίας του 2004, από το Νοέμβριο του 2008 έως και το Μάρτιο του 2009. Στο πλαίσιο της ετέθησαν τα ζητήματα διαμόρφωσης ενός κοινού και «συγκρίσιμου» επιπέδου ασφαλείας για την διαχείριση σοβαρών ελλείψεων ή διακοπών στην παροχή φυσικού αερίου, για την αποτελεσματικότητα του Κοινοτικού μηχανισμού έκτακτης ανάγκης και την προοπτική ενός μηχανισμού αλληλεγγύης.

Ο Κανονισμός 994/2010[67], ο οποίος ετέθη σε ισχύ στις 2 Δεκεμβρίου του 2010, προβλέπει ότι η ασφάλεια εφοδιασμού είναι «καθήκον των επιχειρήσεων φυσικού αερίου, των κρατών μελών, ιδίως μέσω των αρμοδίων αρχών τους και της Επιτροπής», ενώ επισημαίνει ότι η ασφάλεια εφοδιασμού απαιτεί υψηλό επίπεδο συνεργασίας μεταξύ των συναρμοδίων φορέων και αρχών. Δια του Κανονισμού σημειώνεται ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην πρόνοια για την κήρυξη της Κοινοτικής

[65] Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών για την Οδηγία 2004/67/ΕΚ της 26ης Απριλίου 2004 σχετικά με τα μέτρα διασφάλισης του εφοδιασμού με φυσικό αέριο, COM(2208)769,13.11.2008, σελ. 7-8.

[66] Χαροκόπος Μ., *Απελευθερώνοντας το δέσμιο Γκιούλιβερ: Εξ-ασφαλίζοντας τον εφοδιασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης με φυσικό αέριο,* οπ.π. (υποσημ. 54), σελ. 450.

[67] Κανονισμός 994/2010 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με μέτρα κατοχύρωσης της ασφάλειας εφοδιασμού με αέριο και την κατάργηση της Οδηγίας 2004/67/ΕΚ.

κατάστασης εκτάκτου ανάγκης και ειδικότερα προβλέπεται ότι το επίπεδο κρίσης ορίζεται ως κατάσταση εκτάκτου ανάγκης *«σε περίπτωση εξαιρετικά υψηλής ζήτησης φυσικού αερίου, σημαντικής διαταραχής του εφοδιασμού ή άλλης σημαντικής επιδείνωσης του εφοδιασμού και σε περίπτωση που όλα τα σχετικά μέτρα έχουν εφαρμοστεί, αλλά ο εφοδιασμός με αέριο δεν αρκεί για να καλύψει την εναπομένουσα ζήτηση αερίου, έτσι ώστε να πρέπει να ληφθούν πρόσθετα μέτρα που δεν στηρίζονται στην αγορά»*[68]. Σε γενικές γραμμές θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι ο Κανονισμός διαμορφώνει μεν ένα περισσότερο λειτουργικό και αποτελεσματικό θεσμικό πλαίσιο για την ασφάλεια εφοδιασμού με φυσικό αέριο, σε σχέση με την προγενέστερη Οδηγία, πλην, όμως, δεν καταφέρνει να θέσει σαφή και αντικειμενικά κήρυξη της κατάστασης εκτάκτου ανάγκης.

β. Φιλελευθεροποίηση της αγοράς φ.α. στην ΕΕ και ρήτρες "take-or-pay"

Η φιλελευθεροποίηση αναφέρεται σε μια διαδικασία ανοίγματος της αγοράς, η οποία καταργεί τα νομικά, τουλάχιστον, εμπόδια στο εμπόριο εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και το περιεχόμενο της οποίας υπαγορεύει τη δημιουργία μίας δομής βιομηχανίας κατά την οποία ο ανταγωνισμός θα μπορεί να λειτουργήσει βάσει ενός ανταγωνιστικού ήθους[69]. Από τον ανωτέρω ορισμό προκύπτει ότι υπάρχουν κάποιοι βασικοί όροι, απαραίτητοι για τη διαδικασία φιλελευθεροποίησης, και συγκεκριμένα η απελευθέρωση από οιοδήποτε νομικές υποχρεώσεις, οι οποίες δύνανται να περιορίσουν την ελευθερία του καταναλωτή να επιλέξει τον τρόπο ανεφοδιασμού του με φυσικό αέριο.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τα αποκλειστικά δικαιώματα και οι ειδικές επιχορηγήσεις έχουν χαρακτηριστεί ως εμπόδια εισόδου στη βιομηχανία. Επιπλέον, οι προσπάθειες των εθνικών κυβερνήσεων να καμφθούν τα εμπόδια αυτά, χωρίς οποιαδήποτε πραγματική προσέγγιση επί του θέματος, θα μπορούσε να λεχθεί ότι έθεταν επιπλέον εμπόδια στον ανταγωνισμό. Ως εκ τούτου, αυτό που απαιτείται στην

[68] Άρθρο 10, παρ. 3γ του Κανονισμού 994/2010.
[69] Cameron, P., *Competition in Energy Markets: Law and Regulation in the European Union* [2007] New York, USA: Oxford University Press (2nd Edition), σελ. 27.

αγορά του φυσικού αερίου είναι η ελεύθερη ροή και η ίση πρόσβαση, για όλους τους ενδιαφερόμενους, στις πληροφορίες για την τιμή και την ποσότητα αερίου[70].

Ένα από τα βασικά γνωρίσματα του μονοπωλίου στην αγορά φυσικού αερίου είναι το γεγονός ότι τόσο η παραγωγή, όσο και η διανομή του φυσικού αερίου ανήκουν σε συγκεκριμένες επιχειρήσεις. Κατά συνέπεια, ένας κρίσιμος όρος για τη φιλελευθεροποίηση στην αγορά του φυσικού αερίου είναι η δημιουργία ενός νομικού πλαισίου, το οποίο θα προσφέρει αμερόληπτη πρόσβαση στα δίκτυα. Επίσης, δέον να σημειωθεί ότι, προκειμένου να ενισχυθεί ο ανταγωνισμός, θα πρέπει να υπάρξει διαφάνεια στη φύση των δασμολογίων και στους όρους κατά την πρόσβαση τρίτων στην αγορά του φυσικού αερίου.

Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, οι μακροχρόνιες συμβάσεις με ρήτρες take-or-pay έχουν διαδραματίσει σπουδαίο ρόλο κατά τη λειτουργία της ευρωπαϊκής αγοράς φυσικού αερίου. Πολλές από αυτές τις συμβάσεις ήταν σε λειτουργία, ήδη, πριν από την οιαδήποτε προσπάθεια φιλελευθεροποίησης του τομέα προμήθειας φυσικού αερίου. Παρά ταύτα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν φαίνεται να ακολουθεί μία ενιαία κατεύθυνση αναφορικά με το ζήτημα αυτό. Από την μία πλευρά η Επιτροπή προβλέπει μια πιθανή συνύπαρξη της φιλελευθεροποίησης, δια μέσου της πρόσβασης τρίτων, και των μακροχρόνιων συμβάσεων με ενσωματωμένες ρήτρες take-or-pay, υπό τον όρο ότι έχουν καθιερωθεί οι κατάλληλες συνθήκες.

Σύμφωνα με το άρθρ. 18 παρ. 1 της Οδηγίας 2003/55/ΕΚ *«Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν την εφαρμογή ενός συστήματος για την πρόσβαση τρίτων στα δίκτυα μεταφοράς και διανομής και στις εγκαταστάσεις ΥΦΑ με βάση δημοσιευμένα τιμολόγια, το οποίο ισχύει για όλους τους επιλέξιμους πελάτες, συμπεριλαμβανομένων των επιχειρήσεων προμήθειας, και εφαρμόζεται αντικειμενικά και χωρίς διακρίσεις μεταξύ των χρηστών του δικτύου»*[71]. Περαιτέρω, στην παράγραφο 3 του εν λόγω άρθρου ορίζεται ότι *«Οι διατάξεις της παρούσας οδηγίας δεν εμποδίζουν τη σύναψη μακροπρόθεσμων συμβάσεων στον βαθμό που συμμορφούνται προς τους κοινοτικούς κανόνες περί ανταγωνισμού»*[72].

Από τα οριζόμενα στην παράγραφο 3 του αρθρ. 18 της Οδηγίας, προκύπτει ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναγνωρίζει το θεμελιώδη ρόλο των μακροχρόνιων συμβάσεων

[70] Cameron, P., *Competition in Energy Markets: Law and Regulation in the European Union*, οπ.π. (υποσημ. 71), σελ. 27.
[71] Αρθρ. 18 παρ. 1 της Οδηγίας 2003/55/ΕΚ.
[72] Αρθρ. 18 παρ. 3 της Οδηγίας 2003/55/ΕΚ.

σε ένα φιλελευθεροποιημένο σύστημα αγοράς. Αξίζει να αναφερθεί ότι οι διατάξεις του άρθρου 18 προορίζονται ως μια τελευταία λύση για εξαιρετικές περιπτώσεις, όπως λ.χ. όταν η επιχείρηση είναι αντιμέτωπη με την πτώχευση.

Από την άλλη πλευρά, στο άρθρο 21 παράγραφος 1 της εν λόγω Οδηγίας ορίζεται ότι *«Οι επιχειρήσεις φυσικού αερίου μπορούν να αρνούνται την πρόσβαση στο δίκτυο είτε λόγω έλλειψης χωρητικότητας, είτε όταν η πρόσβαση στο δίκτυο θα τις εμπόδιζε να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις παροχής υπηρεσιών κοινής ωφελείας που αναφέρονται στο άρθρο 3 παράγραφος 2, οι οποίες τους έχουν ανατεθεί, είτε λόγω σοβαρών οικονομικών και χρηματοοικονομικών δυσχερειών στο πλαίσιο συμβάσεων υποχρεωτικής αγοράς ανεξαρτήτως παραλαβής, λαμβάνοντας υπόψη τα κριτήρια και τις διαδικασίες του άρθρου 27..»*[73], ενώ, κατά την διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 27 *«Εάν μια επιχείρηση φυσικού αερίου αντιμετωπίζει ήαναμένει να αντιμετωπίσει σοβαρές οικονομικές και χρηματοοικονομικές δυσχέρειες λόγω των δεσμεύσεων που έχει αναλάβει βάσει μιας ή περισσότερων συμβάσεων περί υποχρεωτικής αγοράς ανεξαρτήτως παραλαβής φυσικού αερίου, μπορεί να υποβάλλεται στο οικείο κράτος μέλος ή στην οριζόμενη αρμόδια αρχή αίτηση για προσωρινή παρέκκλιση ...»*[74]. Εντούτοις, πρέπει να σημειωθεί ότι η πρόσβαση στο σύστημα δύναται να απορριφθεί, προτού αντιμετωπίσει μια υποψήφια επιχείρηση με οποιεσδήποτε σοβαρές οικονομικές και χρηματικές δυσκολίες ή προτού υποβάλει αίτηση για παρέκκλιση.

Το δίπολο απελευθέρωση- φιλελευθεροποίηση της αγοράς και ασφάλεια εφοδιασμού στον τομέα της ενέργειας αποτελεί τον πυρήνα της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της ενέργειας. Με βάση την ανωτέρω ανάλυση προκύπτει ότι ανάμεσα στους δύο πόλους της απελευθέρωσης της αγοράς ενέργειας και της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού αναπτύσσονται δυνάμεις «άπωσης» που δυσχεραίνουν μία συνδυαστική ενεργειακή πολιτική από πλευράς Ευρωπαϊκής Ένωσης[75]. Η ανωτέρω παρατηρηθείσα διάσταση δημιουργεί ερωτήματα σχετικά με

[73] Αρθρ. 21 παρ. 1 της Οδηγίας 2003/55/ΕΚ.
[74] Αρθρ. 27 παρ. 1 της Οδηγίας 2003/55/ΕΚ.
[75] Χαροκόπος Μ., *Απελευθερώνοντας το δέσμιο Γκιούλιβερ: Εξ-ασφαλίζοντας τον εφοδιασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης με φυσικό αέριο,* οπ.π. (υποσημ. 54), σελ. 449.

την δυνατότητα υλοποίησης μίας πολιτικής στον τομέα της ενέργειας, που θα συνδυάζει ανταγωνιστικότητα και ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού[76].

Formatted: Greek

Παρά την προσπάθεια της Ένωσης για αλλαγές σε θεσμικό και ιδεολογικό επίπεδο, παρατηρείται έλλειψη συνοχής στην πολιτική αυτής για την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού. Η κατασκευή μίας κοινότητας συμφερόντων, η οποία θα επιδίωκε την απελευθέρωση της αγοράς και την εξασφάλιση συνθηκών υγιούς ανταγωνισμού, σε συνδυασμό με την επίτευξη ασφάλειας εφοδιασμού ενέργειας, θα διαφοροποιούσε σημαντικά τη μέχρι τώρα πολιτική της Ένωσης και θα οδηγούσε στην εμπέδωση της ιδέας της αλληλεγγύης. Το αυτό πνεύμα ενυπάρχει στη Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ τίτλος XXI, Άρθρο 149), σύμφωνα με το οποίο η πολιτική της Ένωσης στον ενεργειακό τομέα θα πρέπει να καθοδηγείται από πνεύμα «αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών μελών».

2. Ευρωπαϊκό Δίκαιο & ρήτρες "Take-or-pay"

α. Ευρωπαϊκό Δίκαιο Ανταγωνισμού

Δεδομένου ότι οι ρήτρες take-or-pay υπόκεινται στην κανονιστική εμβέλεια του δικαίου της Ένωσης, η συμβατότητα με το κανονιστικό αυτό πλαίσιο ελέγχεται υπό το πρίσμα αφενός, του Ευρωπαϊκού Δικαίου Ανταγωνισμού, που θεμελιώνεται στα άρθρα 101 και 102 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) και αφετέρου, του δικαίου της ενέργειας, ήτοι σχετικές Οδηγίες. Για το λόγο αυτό, κρίνεται σκόπιμη σχετική αναφορά στους ενωσιακούς κανόνες ανταγωνισμού.

Σε πρώιμο στάδιο, ο κανονισμός με αριθ. 17 του έτους 1962 θέσπιζε ένα σύστημα ελέγχου σύμφωνα με το οποίο, οι συμπράξεις που περιόριζαν τον ανταγωνισμό και επηρέαζαν το ελεύθερο εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών έπρεπε να κοινοποιούνται στην Επιτροπή, προκειμένου να διαφοροποιηθούν. Με τον τρόπο αυτό, ανήκε στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Επιτροπής, η έγκριση περιοριστικών του ανταγωνισμού, συμφωνιών, οι ενέπιπταν στην εμβέλεια του ρυθμιστικού πεδίου του του άρθρου 81 παράγραφος 3 (πρώην άρθρο 85, παράγραφος 3 της Συνθήκης ΕΚ, νέο άρθρο 101 ΣΛΕΕ). Τούτο το συγκεντρωτικό σύστημα έγκρισης αποδείχθηκε, όχι μόνο αναγκαίο, αλλά και ιδιαιτέρως χρήσιμο για την εδραίωση μιας «νοοτροπίας

[76] Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Χάρτης Πορείας για τη μετάβαση σε μία ανταγωνιστική οικονομία χαμηλών επιπέδων ανθρακούχων εκπομπών το 2050,* COM92011)112,08.03.2011.

ανταγωνισμού» στην Ευρώπη, και μάλιστα, σε μια περίοδο κατά την οποία δεν είχε αποκρυσταλλωθεί η ερμηνεία του άρθρου 81 (περιοριστικές συμφωνίες του ανταγωνισμού) και του άρθρου 82 (καταχρήσεις δεσποζουσών θέσεων), αλλά και όπου η Επιτροπή κατέβαλε μεγάλη προσπάθεια να απαλείψει τις υφιστάμενες διαφοροποιήσεις μεταξύ των αγορών των κρατών- μελών και ενοποιήσει τις εθνικές αγορές[77]. Υπό το πλαίσιο του Κανονισμού 17/62, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θέσπισε έναν μεγάλο αριθμό αποφάσεων με βάση τα κριτήρια του άρθρου 81, παράγραφος 3 της Συνθήκης και ως εκ τούτου, οι εθνικές αρχές και τα δικαστήρια, που είναι αρμόδια για την εφαρμογή των κανόνων περί ανταγωνισμού, έχουν πλήρη επίγνωση των όρων, υπό τους οποίους μπορούν να παρέχονται απαλλαγές υπό το άρθρο 81 παράγραφος 3[78]. Για το λόγο αυτό, δεν είναι, πλέον, αναγκαία η λήψη ειδικών αποφάσεων απαλλαγής από την Επιτροπή για την ομοιόμορφη εφαρμογή του άρθρου 81, παράγραφος 3, ενώ, η ύπαρξη ενός συστήματος κοινοποιήσεων, υπό την ευθύνη ελέγχου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, δεν είναι, πλέον, δυνατό να λειτουργήσει μέσα σε μια ένωση 28 κρατών μελών.

Υπό τα δεδομένα αυτά, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε την αντικατάσταση του τότε ισχύοντος κανονισμού, ο οποίος είχε ήδη συμπληρώσει σαράντα έτη εφαρμογής. Έτσι, εκδόθηκε ο κανονισμός 1/2003, ο οποίος αντικατέστησε τις αποκλειστικές εξουσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο πεδίο του ανταγωνισμού με ένα δίκτυο αρχών ανταγωνισμού. Το δίκτυο αυτό ονομάζεται Ευρωπαϊκό δίκτυο ανταγωνισμού (ΕΔΑ) και αποτελεί τη βάση του νέου συστήματος, το οποίο αποτελείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τις αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών. Η αποστολή του δικτύου αυτού δημόσιων αρχών είναι η ομοιόμορφη εφαρμογή της ευρωπαϊκής νομοθεσίας του ανταγωνισμού σε όλη την επικράτεια της Ένωσης, καταμερίζοντας τις περιπτώσεις κατά τέτοιο τρόπο, ώστε η καταλληλότερη αρχή να αναλαμβάνει την περίπτωση που ανήκει στην αρμοδιότητά της[79]. Περαιτέρω, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναζητεί τη γνώμη της συμβουλευτικής επιτροπής συμπράξεων και δεσποζουσών θέσεων, συγκροτούμενη, ομοίως, από αντιπροσώπους των αρχών ανταγωνισμού των κρατών μελών.

[77] Μούσης Ν., *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές [2011]*, διαθέσιμο στον ιστότοπο http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/5/15/02/01/?all=1 (ημερομηνία πρόσβασης 10/06/2015).
[78] Μούσης Ν., *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές*, οπ.π. (υποσημ. 79).
[79] Μούσης Ν., *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές*, οπ.π. (υποσημ. 79).

Καθ' αυτόν τον τρόπο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δύναται να συνεχίσει την έκδοση κανονισμών περί απαλλαγής κατά κατηγορία, με τους οποίους κηρύσσει το άρθρο 101 παράγραφος 1 της Συνθήκης για τη λειτουργία της ΕΕ ανεφάρμοστο σε συγκεκριμένες κατηγορίες συμφωνιών, αποφάσεων και εναρμονισμένων πρακτικών[80]. Επιπροσθέτως, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διατηρεί την αρμοδιότητα να εκδίδει ατομικές αποφάσεις απαγόρευσης σοβαρών συμπράξεων, οι οποίες επηρεάζουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών στο πλαίσιο της ελεύθερης αγοράς και, συνήθως, οδηγούν στην νόθευση του ελεύθερου ανταγωνισμού. Σε περίπτωση, που η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαπιστώσει είτε αυτεπαγγέλτως, είτε κατόπιν αιτήσεως, παράβαση των άρθρων 101 ή 102 της ΣΛΕΕ (πρώην άρθρα 81 ή 82 ΣΕΚ), δύναται με την έκδοση απόφασης να υποχρεώσει τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις ή και ενώσεις επιχειρήσεων να λάβουν μέτρα, προκειμένου να σταματήσουν να παραβιάζουν τις διατάξεις περί ανταγωνισμού. Για τον σκοπό αυτό, η Επιτροπή μπορεί να τους επιβάλλει *«μέτρα συμπεριφοράς ή διαρθρωτικού χαρακτήρα»*, ανάλογα προς τη διαπραχθείσα παράβαση, που είναι αναγκαία για την παύση της[81].

Πέραν των αρμοδιοτήτων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, και οι αρμόδιες εθνικές ή υπερεθνικές αρχές ανταγωνισμού, αλλά και τα δικαστήρια των κρατών μελών είναι αρμόδια να εφαρμόζουν την ευρωπαϊκή νομοθεσία. Μάλιστα, έχουν αρμοδιότητα να θέτουν σε εφαρμογή όχι μόνο το άρθρ. 101 παράγρ. 1 και το άρθρο 102 της ΣΛΕΕ, που είναι άμεσα εφαρμοστέα σύμφωνα με την πρόσφατη νομολογία του Δικαστηρίου της Ένωσης, αλλά και το άρθρ. 101 παράγρ. 3 της ΣΛΕΕ[82]. Από τα ανωτέρω, καθίσταται σαφές ότι οι ή οι υπερεθνικές εθνικές αρχές του ανταγωνισμού δύναται να καταργήσουν το ευεργέτημα ενός ευρωπαϊκού κανονισμού απαλλαγής ανά κατηγορίες, σε μια συγκεκριμένη περίπτωση. Ειδικότερα, οι αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών έχουν αρμοδιότητα να εκδίδουν αποφάσεις «*σχετικά με την παύση της παράβασης, τη λήψη προσωρινών μέτρων, την αποδοχή ανάληψης δεσμεύσεων, την επιβολή προστίμου, χρηματικής ποινής ή κάθε άλλης κύρωσης προβλεπόμενης από την εθνική τους νομοθεσία*»[83]. Περαιτέρω, τα εθνικά δικαστήρια καλούνται να εφαρμόσουν το άρθρο 101 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε τρία είδη διαδικασιών: αγωγές για συμβατική ευθύνη (επίλυση διαφορών

[80] Μούσης Ν., *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές*, οπ.π. (υποσημ. 79).
[81] Μούσης Ν., *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές*, οπ.π. (υποσημ. 79).
[82] Μούσης Ν., *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές*, οπ.π. (υποσημ. 79).
[83] Μούσης Ν., *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές*, οπ.π. (υποσημ. 79).

μεταξύ των μερών)· αγωγές για εξωσυμβατική ευθύνη (επίλυση διαφορών μεταξύ ενός ή περισσότερων μερών και ενός τρίτου)· και αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων[84]. Σε κάθε περίπτωση, τα εθνικά δικαστήρια έχουν την δυνατότητα να απευθύνονται στην Επιτροπή, προκειμένου να αναζητούν ζητούν πληροφορίες ή να ζητούν γνωμοδότηση αναφορικά με ζητήματα εφαρμογής της ευρωπαϊκής νομοθεσίας περί ανταγωνισμού.

Η τήρηση των άρθρων 101 και 102 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η εκπλήρωση των υποχρεώσεων που οι επιχειρήσεις και οι ενώσεις επιχειρήσεων υπέχουν βάσει του Κανονισμού 1/2003, διασφαλίζεται δια μέσου της επιβολής προστίμων και χρηματικών ποινών. Βάσει δε, του Κανονισμού 2988/74, ο οποίος αφορά, επίσης, τις κυρώσεις που ισχύουν στον τομέα των μεταφορών, ρυθμίζονται οι κανόνες παραγραφής που ισχύουν για την επιβολή προστίμων και χρηματικών ποινών θεσπίσθηκαν με τον κανονισμό, ενώ, η επιβολή ή προστίμου, καθώς και το ύψος αυτού, εξαρτάται κυρίως, από τη σοβαρότητα και τη διάρκεια της παράβασης, ή το μέγεθος των οικονομικών δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων[85]. Λόγου χάρη, μία παράβαση, η οποία ενέχει δόλο και εν γένει επισύρει μεγαλύτερο πρόστιμο, σε σχέση με τις επιχειρήσεις, οι οποίες ενέχονται για αμέλεια. Δέον να επισημανθεί ότι η επιβολή κυρώσεων για πρακτικές, για τις οποίες έχει αποφανθεί, ήδη, η Επιτροπή, είναι βαρύτερες, καθ' όσον οι προηγούμενες αποφάσεις της Επιτροπής και του Δικαστηρίου σε σχέση με τις αθέμιτες ενέργειες, θα έπρεπε να έχουν γίνει γνωστές στις επιχειρήσεις και ως εκ τούτου να είναι απευκταίες. Επίσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δύναται με απόφασή της να επιβάλλει σε επιχειρήσεις και ενώσεις επιχειρήσεων πρόστιμα σε περίπτωση που αυτές, εκ προθέσεως ή εξ αμελείας, είτε έχουν παράσχει πληροφορία, η οποία είναι ανακριβής ή παραπλανητική, είτε δεν παρέχουν πληροφορίες εντός της ταχθείσας προθεσμίας ή αρνούνται να υποβληθούν σε έλεγχο[86].

Οι ενέργειες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στον τομέα του ανταγωνισμού ελέγχονται, από νομική άποψη, από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, το οποίο μπορεί να ακυρώσει ή να τροποποιήσει τις τυπικές αποφάσεις της Επιτροπής, όπως λ.χ. οι αρνητικές πιστοποιήσεις, οι αποφάσεις παροχής ή άρνησης εξαίρεσης κλπ[87].

[84] Μούσης Ν., *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές*, οπ.π. (υποσημ. 79).
[85] Μούσης Ν., *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές*, οπ.π. (υποσημ. 79).
[86] Μούσης Ν., *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές*, οπ.π. (υποσημ. 79).
[87] Μούσης Ν., *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές*, οπ.π. (υποσημ. 79).

Περαιτέρω, το Δικαστήριο έχει τη δυνατότητα να επιβεβαιώσει, να ακυρώσει ή να αυξομειώσει τα πρόστιμα και τις χρηματικές ποινές που επιβάλλει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Σε κάθε περίπτωση, όμως, αποδέχεται ότι η Επιτροπή διαθέτει διακριτική ευχέρεια να καθορίζει το επίπεδο των προστίμων, που επιβάλλονται στις περιπτώσεις παραβάσεων των κανόνων του ανταγωνισμού[88]. Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, το οποίο αφορά μια απόφαση της Επιτροπής, έχει αδιαμφισβήτητα έννομο συμφέρον να προσφύγει στο Δικαστήριο, όπως, επίσης, και κάθε πρόσωπο, το οποίο δεν αφορά η απόφαση, αλλά κρίνει ότι έχει έννομο συμφέρον. Αξιοσημείωτο είναι ότι σε κάθε περίπτωση το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ελέγχει σε πολιτικό επίπεδο, εν συνόλο την ακολουθούμενη πολιτική ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, εξετάζοντας τους προσανατολισμούς της πολιτικής και την υποβληθείσα σε αυτό ετήσια έκθεση για τον ανταγωνισμό[89].

Ειδικότερα, και προκειμένου να διασφαλίζεται η διατήρηση ενός υγιούς καθεστώτος ανταγωνισμού και να προωθείται η ομοιόμορφη εφαρμογή των κανόνων του ανταγωνισμού, οι αρχές ανταγωνισμού κάθε κράτους μέλους είναι σκόπιμο να συνεργάζονται στενά με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τις αρχές ανταγωνισμού των λοιπών κρατών μελών. Έτσι, όταν οι αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών ενεργούν στο πλαίσιο που προδιαγράφει το άρθρο 101 ή το άρθρο 102 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οφείλουν να ενημερώνουν εγγράφως την Επιτροπή πριν ή αμέσως μετά την έναρξη του πρώτου τυπικού μέτρου έρευνας[90], και εν συνεχεία, οι πληροφορίες αυτές δύναται να διαβιβασθούν και στις αρχές ανταγωνισμού των λοιπών κρατών μελών. Περαιτέρω, η ενημέρωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κρίνεται, επίσης, υποχρεωτική πριν από την έκδοση απόφασης, δυνάμει της οποίας είτε διατάσσεται η παύση μιας παράβασης, είτε ανακαλείται το ευεργέτημα ενός κανονισμού περί απαλλαγής. Υπάρχει δε, η ευχέρεια οι εθνικές και οι υπερεθνικές αρχές ανταγωνισμού να ανταλλάσσουν μεταξύ τους πληροφορίες, οι οποίες κρίνονται απαραίτητες για την εκτίμηση της επιληφθείσας εκ μέρους τους υπόθεσης, δυνάμει των άρθρων 101 και 102 της ΣΛΕΕ.

Στο πλαίσιο της επικράτειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Επιτροπή διαθέτει αρμοδιότητα να απαιτεί τις απαραίτητες πληροφορίες για τον εντοπισμό συμφωνιών, αποφάσεων και εναρμονισμένων πρακτικών, οι οποίες είναι απαγορευμένες βάσει του

[88] ΑπόφασηΤ-155/06.
[89] Μούσης Ν., *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές*, οπ.π. (υποσημ. 79).
[90] Μούσης Ν., *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές*, οπ.π. (υποσημ. 79).

άρθρου 101 της ΣΛΕΕ, καθώς και περιπτώσεων καταχρηστικής εκμετάλλευσης δεσπόζουσας θέσης βάσει του άρθρου 102 της ΣΛΕΕ[91]. Οι επιχειρήσεις είναι υποχρεωμένες να δώσουν απάντηση στις υποβληθείσες ερωτήσεις, αλλά και να παράσχουν έγγραφα, ενώ, από την άλλη πλευρά η Ευρωπαϊκή επιτροπή έχει τη δυνατότητα να προβαίνει σε κάθε αναγκαίο έλεγχο προς εξακρίβωση απαγορευμένων συμφωνιών, αποφάσεων και εναρμονισμένων πρακτικών κατά το άρθρο 101 της ΣΛΕΕ, καθώς και περιπτώσεων καταχρηστικής εκμετάλλευσης δεσπόζουσας θέσης, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 102 της Συνθήκης. Σε γενικές γραμμές, οι αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών οφείλουν να συνεργάζονται στενά με την Επιτροπή για την άσκηση των εξουσιών αυτών[92].

Εφόσον διαπιστωθεί πρακτική, η οποία αντιτίθεται στο άρθρο 101 ή 102 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δύναται η Ευρωπαϊκή Επιτροπή να υποχρεώσει με απόφασή της, τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις ή και ενώσεις επιχειρήσεων, *«να θέσουν τέλος στην διαπραχθείσα παράβαση, με την επιβολή μέτρων συμπεριφοράς ή διαρθρωτικού χαρακτήρα, ανάλογα προς τη διαπραχθείσα παράβαση και αναγκαία για την παύση της»*[93]. Η κίνηση διαδικασίας με σκοπό την έκδοση απόφασης από την Επιτροπή, οδηγεί στην απώλεια της αντίστοιχης αρμοδιότητας των αρμοδίων Αρχών Ανταγωνισμού των κρατών μελών να εφαρμόζουν τα άρθρα 101 και 102 της ΣΛΕΕ, ενώ σε περίπτωση που η αρχή ανταγωνισμού κράτους μέλους έχει ήδη επιληφθεί μιας υπόθεσης, η Επιτροπή κινεί διαδικασία μόνον κατόπιν συνεννόησης με την επιληφθείσα αρχή.

Μάλιστα, και με απώτερο σκοπό να διασφαλιστεί η εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού του ενωσιακού δικαίου, καθώς, επίσης, και η ορθή λειτουργία των μηχανισμών συνεργασίας, κατά τα οριζόμενα στον Κανονισμό 1/2003, οι αρμόδιες αρχές ανταγωνισμού σε εθνικό ή υπερεθνικό επίπεδο, αλλά και τα δικαστήρια των κρατών μελών οφείλουν να εφαρμόζουν τα άρθρα 101 και 102 της ΣΛΕΕ, κάθε φορά που επιλαμβάνονται επί συμφωνιών ή πρακτικών, οι οποίες ενδέχεται να επηρεάζουν τις συναλλαγές μεταξύ κρατών μελών. Και τούτο διότι η εφαρμογή των εθνικών διατάξεων περί ανταγωνισμού δεν δύναται να αποτελεί τροχοπέδη για την δημιουργία ενός ενιαίου πλαισίου ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς, όπως λχ δεν επιτρέπεται να οδηγεί σε απαγορευμένες συμφωνίες, αποφάσεις ή εναρμονισμένες

[91] Μούσης Ν., *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές*, οπ.π. (υποσημ. 79).
[92] Μούσης Ν., *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές*, οπ.π. (υποσημ. 79).
[93] Μούσης Ν., *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές*, οπ.π. (υποσημ. 79).

πρακτικές, όταν αυτές δεν είναι απαγορευμένες και από την ευρωπαϊκή νομοθεσία. Οι συμφωνίες, αποφάσεις και εναρμονισμένες πρακτικές αποτελούν αυτόνομες έννοιες της ευρωπαϊκής νομοθεσίας ανταγωνισμού που καλύπτουν το συντονισμό της συμπεριφοράς των επιχειρήσεων στην αγορά σύμφωνα με την ερμηνεία των ευρωπαϊκών δικαστηρίων[94]. Δέον να επισημανθεί ότι ο κανονισμός 1/2003 δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να εφαρμόζουν στο έδαφός τους εθνική νομοθεσία, πλην, όμως, η νομοθεσία αυτή θα πρέπει να συμβαδίζει με τις γενικές αρχές και τις λοιπές διατάξεις της ευρωπαϊκής νομοθεσίας. Και τούτο τυγχάνει εφαρμογής επί περιπτώσεων σχετικά με κανόνες *«που απαγορεύουν στις επιχειρήσεις να επιβάλλουν, να αποσπούν ή να επιχειρούν να αποσπάσουν από τους εμπορικούς τους εταίρους αδικαιολόγητους, δυσανάλογους ή μη ανταποδοτικούς όρους»*[95].

Σε σχέση με το βάρος απόδειξης, αξιοσημείωτο είναι ότι το βάρος απόδειξης περί παραβίασης του άρθρ. 101 παρ. 1 ή του άρθρ. 102 της ΣΛΕΕ φέρει το μέρος ή η αρχή που ισχυρίζεται την παράβαση (βάρος απόδειξης), ενώ η απόδειξη περί συνδρομής των προϋποθέσεων του άρθρου 101 παράγραφος 3 της ΣΛΕΕ βαρύνει την επιχείρηση ή την ένωση επιχειρήσεων που επικαλείται το ευεργέτημα της παραγράφου αυτής.

Περαιτέρω, σύμφωνα με τα οριζόμενα στα άρθρα 53 και 54 της συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή οφείλει να εξετάζει εάν οι υποθέσεις τις οποίες χειρίζεται υπόκεινται σε αυτά τα άρθρα, ήτοι η Επιτροπή δεν είναι αρμόδια ως προς λήψη αποφάσεων επί θεμάτων που ενδέχεται να επηρεάζουν το διακρατικό εμπόριο μέσα στον χώρο αυτό.

Βασικά, οι συμβατικές συμφωνίες για την προμήθεια φυσικού αερίου παρέχουν οφέλη στους καταναλωτές, προκειμένου για να διατηρήσουν τους ίδιους προμηθευτές. Αυτές είναι συμβάσεις που προορίζονται για πολλά έτη και ως εκ τούτου οι καταναλωτές δεσμεύονται σε τέτοιου είδους συμβατικές υποχρεώσεις, εφόσον, φυσικά, επιθυμούν να ωφεληθούν από τον ανταγωνισμό στην αγορά[96]. Τέτοιας φύσεως, όμως, συμβάσεις δύναται να αποτελέσουν τροχοπέδη για τον ελεύθερο ανταγωνισμό, καθώς δημιουργούν καθυστερήσεις στη δυνατότητα των εναλλακτικών προμηθευτών να εισχωρήσουν στην αγορά φυσικού αερίου και να

[94] Μούσης Ν., *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές*, οπ.π. (υποσημ. 79).
[95] Μούσης Ν., *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές*, οπ.π. (υποσημ. 79).
[96] Geradin D., *The Liberalization of Electricity and Natural Gas in the European Union [2001]*, Kluwer Law International, p. 283.

έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν με ικανοποιητικό τρόπο στον εσωτερικό ανταγωνισμό[97].

Εν προκειμένω, και σε σχέση με τις μακροχρόνιες συμβάσεις και τις ρήτρες take-or-pay, αξιοσημείωτο είναι ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πολλάκις έχει δηλώσει ότι η ύπαρξη τέτοιων ρητρών επ' ουδενί δεν θα πρέπει να εμποδίζει τον ανταγωνισμό σε επίπεδο ένωσης είτε με την συμπερίληψη περιοριστικών όρων (λ.χ. απαγόρευση μεταπώλησης από τον αντισυμβαλλόμενο αγοραστή της επιπλέον της προκαθορισμένης ποσότητας φυσικού αερίου που αγοράζει, για το λόγο ότι επιβαρύνει υπέρμετρα τον τελευταίο)[98], είτε με την δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων για την διατήρηση της δεσπόζουσας θέσης συγκεκριμένων προμηθευτών φυσικού αερίου. Με άλλα λόγια, ο αντίκτυπος των συμβάσεων αυτών μπορεί να είναι ο αποκλεισμός των τυχόν νεοεισερχόμενων προμηθευτών στο τομέα παραγωγής του φυσικού αερίου, καθώς, επίσης, και οι αυξανόμενες ανησυχίες περί ανταγωνισμού, στην περίπτωση που οι συμβάσεις αναπόφευκτα παράγουν αντισταθμιστικά οφέλη για τους καταναλωτές. Σε γενικές γραμμές, όμως, η Επιτροπή διάκειται θετικά αναφορικά με τις ενέργειες για την προσαρμογή των εν λόγω ρητρών στο περιβάλλον της σύγχρονης αγοράς φυσικού αερίου, κατά τρόπο που να διασφαλίζεται ο ανταγωνισμός στο εσωτερικό της Ένωσης.

β. Οι ρήτρες Take-or-pay υπό το πρίσμα των κανόνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι ρήτρες Take-or-pay εμπίπτουν στο ρυθμιστικό πεδίο των κανόνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το φυσικό αέριο, υπό το μανδύα της τρίτης οδηγίας αερίου και την εφαρμογή των γενικών διατάξεων περί ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη βιομηχανία φυσικού αερίου. Η Ευρωπαϊκή Ένωση εξέδωσε την Οδηγία 2009/73/ΕΚ (εφεξής «τρίτη οδηγία αερίου»)[99], προκειμένου να

[97] Cameron, P., *Competition in Energy Markets: Law and Regulation in the European Union*, οπ.π. (υποσημ. 71), σελ. 27.
[98] Καθ' όσον, από τη μία πλευρά, επιβάλλεται στον αντισυμβαλλόμενο αγοραστή το βάρος της υποχρεωτικής αγοράς της προσυμφωνηθείσας ποσότητας, και από την άλλη αποκλείεται η δυνατότητα του τελευταίου να μειώσει ή να ισοσκελίσει την υφιστάμενη ζημία, αποκομίζοντας κάποιο κέρδος από τη μεταπώληση της επιπλέον ποσότητας.
[99] Οδηγία 2009/73/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Ιουλίου 2009 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά στο φυσικό αέριο.

αντικαταστήσει την Οδηγία 2003/55/ΕΚ (εφεξής «δεύτερη οδηγία αερίου»)[100], ενώ, προηγουμένως, είχε προηγηθεί η Οδηγία 98/30/ΕΚ (εφεξής «πρώτη οδηγία αερίου»)[101]. Αυτές οι τρεις οδηγίες καθορίζουν τους βασικούς κανόνες που ρυθμίζουν την αγορά αερίου εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τη θέσπιση κοινών κανόνων για τη διανομή, μεταφορά, ανεφοδιασμό και αποθήκευση του φυσικού αερίου. Μια από τις βασικές αρχές της τρίτης οδηγίας αερίου είναι πρόσβαση τρίτων στα συστήματα μεταφοράς αερίου. Αυτή η αρχή, που καθορίζεται σύμφωνα με το άρθρο 32 της τρίτης οδηγίας αερίου, προβλέπει, στην ουσία, τη δυνατότητα οποιουδήποτε τρίτου προμηθευτή φυσικού αερίου να απαιτήσει από τον ιδιοκτήτη του πλέγματος, να επιτρέψει σε αυτόν, την αμερόληπτη πρόσβαση στη μεταφορά και το σύστημα διανομής αερίου.

Η δεύτερη οδηγία αερίου δεν εξετάζει άμεσα τις ρήτρες take-or-pay. Εντούτοις, οι ρήτρες take-or-pay παρατίθενται ως μια από τις πιθανές αιτίες για την παρέκκλιση από το δικαίωμα της πρόσβασης τρίτων. Στο πλαίσιο αυτό, το άρθρο 48(1) της τρίτης οδηγίας αερίου ορίζεται ότι ένα μέρος της επιχείρησης φυσικού αερίου δύναται να ζητήσει παρέκκλιση από το δικαίωμα πρόσβασης του τρίτου ανεξάρτητου μέρους, σύμφωνα με το άρθρο 32 της τρίτης οδηγίας αερίου, σε περίπτωση που υπόκειται σε σοβαρές οικονομικές και χρηματικές δυσχέρειες, οι οποίες είναι απότοκο των υποχρεώσεων take-or-pay[102]. Εκ πρώτης όψεως, λοιπόν, οι υποχρεώσεις take-or-pay είναι ισχυρές, αναφορικά με την νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Υπό μία άλλη οπτική γωνία, οι ρήτρες take-or-pay εμπίπτουν στην κανονιστική εμβέλεια της νομοθεσίας περί ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης[103], και ειδικότερα των άρθρων 81 και 82 της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας («ΕΚ»), νύν 101 και 102 της ΣΛΕΕ. Όπως εκτενέστερα αναλύθηκε ανωτέρω, το άρθρο 81 ΣΕΚ απαγορεύει συμφωνίες ή άλλες κοινές πρακτικές που περιορίζουν ή διαστρεβλώνουν τον ανταγωνισμό μέσα στην κοινή αγορά. Το άρθρο 82 ΣΕΚ απαγορεύει την κατάχρηση από τις επιχειρήσεις μιας κυρίαρχης θέσης μέσα στην κοινή αγορά. Και τα δύο άρθρα 81 και 82 ΣΕΚ είναι άμεσα αποτελεσματικές

[100] Οδηγία 2003/55/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2003 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά στο φυσικό αέριο.
[101] Οδηγία 98/30/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Ιουνίου 1998 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά στο φυσικό αέριο.
[102] Talus K., *Long-term natural gas contracts and antitrust law in the European Union and the United States [2011]*, Journal of World Energy Law and Business, Vol. 4, No. 3, σελ. 267.
[103] Talus K., *Long-term natural gas contracts and antitrust law in the European Union and the United States*, οπ.π. (υποσημ. 104), σελ. 275.

Formatted: English (United States)

διατάξεις, ήτοι τα εθνικά δικαστήρια έχουν δικαίωμα να ακυρώσουν τις συμβάσεις που παραβιάζουν το άρθρο 81 ή 82 ΣΕΚ.

Οι ρήτρες take-or-pay στις συμφωνίες προμήθειας φυσικού αερίου, ως τμήμα των μακροχρόνιων συμβάσεων, είναι πιθανό να μειωθούν στο πλαίσιο των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με τον αποκλεισμό στην εσωτερική αγορά ή/και τον περιορισμό του ανταγωνισμού στην κοινή αγορά. Ο κύριος κανόνας που εφαρμόζεται από την Επιτροπή για τις συμβάσεις εφοδιασμού υγραερίου, προσδιορίστηκε με αφορμή την υπόθεση Distrigas του 2007[104], σύμφωνα με την οποία οι μακροχρόνιες συμβάσεις προμήθειας φυσικού αερίου δεν είναι αυτό καθ' εαυτό απαγορευμένες, αλλά ο αντίκτυπός τους πρέπει να εκτιμηθεί σε ατομική βάση, προκειμένου να προσδιοριστεί εάν περιορίζουν τον ανταγωνισμό σε απαράδεκτο βαθμό. Κατά την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της συμφωνίας για τον ανταγωνισμό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εστιάζει στα διάφορα αντικειμενικά κριτήρια[105] (θέση της εγχώριας αγοράς του προμηθευτή, διαθεσιμότητα άλλων προμηθευτών, διάρκεια της μακροπρόθεσμης σύμβασης προμήθειας, οφέλη που προκύπτουν από τη νέα σύμβαση κτλ).

3. Νομολογιακά Παραδείγματα

Οι μακροχρόνιες συμβάσεις προμήθειας φυσικού αερίου, οι οποίες, όπως, αναλύθηκε εκτενώς ανωτέρω, χρησιμοποιούνται ευρέως στον τομέα του φυσικού αερίου και βάσει αυτών ο αντισυμβαλλόμενος αγοραστής ποσότητας φυσικού αερίου έχει δεσμευτεί συμβατικά με έναν συγκεκριμένο παραγωγό για μία καθορισμένη χρονική περίοδο. Εντούτοις, σύμφωνα με την Επιτροπή, η δομή αυτή δύναται να οδηγήσει σε σημαντικές απώλειες αποδοτικότητας και να είναι καταστροφική για τον καταναλωτή, καθ' όσον ο τελευταίος θα απολέσει το δικαίωμα του να επιλέγει ελεύθερα τον προμηθευτή, κατά τα οριζόμενα στον Κανονισμό του Ιουλίου του 2007 για το πλήρες άνοιγμα της αγοράς του φυσικού αερίου[106].

Μετά από μια περίοδο αβεβαιότητας αναφορικά με τον τρόπο, που οι εν λόγω συμβάσεις θα αντιμετωπίζονταν υπό το πρίσμα της νομοθεσίας περί ανταγωνισμού, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και μερικές από τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού επιλήφθηκαν

[104] Distrigas, MEMO/07/407, dated 11 October 2007.
[105] Talus K., *Long-term natural gas contracts and antitrust law in the European Union and the United States*, οπ.π. (υποσημ. 104), σελ. 275.
[106] Talus K., *Long-term natural gas contracts and antitrust law in the European Union and the United States*, οπ.π. (υποσημ. 104), σελ. 280.

ορισμένων υποθέσεων οι οποίες διαφώτισαν την κατάσταση[107]. Αυτές οι περιπτώσεις, που αφορούσαν την αγορά φυσικού αερίου, είναι οι υποθέσεις Distrigaz[108] και E.ON Ruhrgas[109], καθώς επίσης και οι υποθέσεις Repsol[110] και Synergen[111]. Από τις ανωτέρω περιπτώσεις ξεχωρίζει η υπόθεση Distrigaz, η οποία εξετάστηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και αποτελεί αναμφισβήτητα την σημαντικότερη απόφαση. Η περίπτωση αυτή, μαζί με τις λοιπές προαναφερθείσες περιπτώσεις, είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι αποτέλεσαν τις κατευθυντήριες γραμμές για την συμμόρφωση μακροχρόνιων συμβάσεων φυσικού αερίου με τη νομοθεσία περί ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης[112]. Πλην των ανωτέρω περιπτώσεων, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει ερευνήσει αυτοτελώς τη φύση των υπό εξέταση συμβάσεων και έχει εστιάσει, κυρίως, στα κάτωθι ζητήματα σχετικά με την ποσότητα/ τον όγκο φυσικού αερίου έκαστης σύμβασης αποκλειστικότητας, τη διάρκεια, την επίδραση των ηλεκτρονικών συμβάσεων και την επιδιωκόμενη, από τα συμβαλλόμενα μέρη, απόδοση. Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέτασε και άλλα ζητήματα, όπως λ.χ. τη δύναμη των αγοραστών, τη φυσική ή νομική οντότητα των αντισυμβαλλόμενων προμηθευτών και τυχόν άλλα ανακύπτοντα εμπόδια.

Σε ποικίλες περιπτώσεις είτε σχετικά με τις de jure, είτε με τις de facto συμβάσεις αποκλειστικότητας, η ποσότητα του φυσικού αερίου, σε συνδυασμό με την διάρκεια της σύμβασης, έχουν διαδραματίσει έναν σημαντικό ρόλο. Η συμβατική αποκλειστικότητα απαιτεί από τον αγοραστή να δεσμευτεί να αγοράσει μία μεγάλη, συνήθως, ποσότητα φυσικού αερίου από έναν συγκεκριμένο προμηθευτή. Στην υπόθεση Gas Natural, παραδείγματος χάριν, η Επιτροπή υποστήριξε ότι η μακροχρόνια σύμβαση προμήθειας φυσικού αερίου, που είχε συναφθεί με την ισπανική εταιρεία ηλεκτρικής ενέργειας Endesa, ήταν στην πραγματικότητα μια σύμβαση αποκλειστικότητας, δεδομένου ότι κάλυπτε ουσιαστικά ολόκληρη την

[107] Talus K., *Long-term natural gas contracts and antitrust law in the European Union and the United States*, οπ.π. (υποσημ. 104), σελ. 265.
[108] COMP/B-1/37966—Distrigaz.
[109] Bundeskartellamt, 8th Decision Division, B8-113/03, Bonn, 28th January 2005, at, http://www.bundeskartellamt.de/wDeutsch/download/pdf/Diskussionsbeitraege/050125_DiskussionspapierGasvertraege.pdf (last visited on 23rd, January 2008).
[110] COMP/B-1/38348—REPSOL CCP.
[111] Commission Press Release, 'Commission clears Irish Synergen Venture between ESB and Statoil Following Strict Commitments' (IP/02/792), 31 May 2002. See also Commission Competition Report 2002, 192–3
[112] Talus K., *Long-term natural gas contracts and antitrust law in the European Union and the United States*, οπ.π. (υποσημ. 104), σελ. 270.

απαίτηση της Endesa[113]. Δια μέσου της μείωσης του όγκου των αγορών κατά περίπου 25%, η Endesa θα παρέμενε στην αγορά με την ιδιότητα του αγοραστή φυσικού αερίου και θα προσέλκυε νέους προμηθευτές στις ισπανικές αγορές[114]. Άλλη μία ισπανική περίπτωση ήταν η υπόθεση Repsol, η οποία αφορούσε τη διανομή βενζίνης και πετρελαίου κίνησης (diesel) στα πρατήρια υγρών καυσιμών στην Ισπανία μέσω συμφωνιών μακράς διαρκείας, οι οποίες εμπεριείχαν ρήτρες που επέτρεπαν την αποκλειστική αγορά των καυσίμων από τους ιδιοκτήτες πρατηρίων υγρών καυσίμων στην Ισπανία.

Περαιτέρω, η γερμανική υπόθεση E.ON/ Ruhrgas αφορούσε και αυτή την χρήση μακροχρόνιων συμβάσεων προμήθειας φυσικού αερίου, και ο κεντρικός άξονας της απόφασης του Bundeskartellamt, ήτοι την γερμανική αρχή ανταγωνισμού, ήταν η παράθεση κατώτατων ορίων που συνδυάζουν το παράγοντα όγκο και τον παράγοντα διάρκεια. Ως εκ τούτου, οι συμβάσεις προμήθειας φυσικού αερίου με διάρκεια άνω δύο ετών και οι συμφωνίες για κάλυψη πάνω από ποσοστό 80% επί της συνολικής απαίτησης του πελάτη δεν επιτράπησαν. Ομοίως, και οι συμβάσεις προμήθειας φυσικού αερίου με συμβατική διάρκεια άνω των τεσσάρων ετών και με ποσοστό ικανοποίησης απαίτησης άνω του 50 %, κρίθηκαν αντίθετες στην νομοθεσία περί ανταγωνισμού. Με άλλα λόγια, οι συμβάσεις προμήθειας φυσικού αερίου δεν θα μπορούσαν να υπερβούν μια συμβατική διάρκεια τεσσάρων ετών και ποσοστό 50 έως 80% των συνολικών απαιτήσεων των αντισυμβαλλόμενων αγοραστών. Η ανωτέρω απόφαση, η οποία ελήφθη από τις γερμανικές αρχές και όχι από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σκοπό είχε να χρησιμεύσει ως ένα πρότυπο για ολόκληρο τον τομέα του φυσικού αερίου στην Γερμανία[115]. Δέον να επισημανθεί ότι η εν λόγω απόφαση εκδόθηκε κατόπιν στενής συνεργασίας των γερμανικών αρχών με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και είναι σαφής η αποδοχή και η επικύρωση αυτής από την Επιτροπή[116].

---

[113] Girault V., *Strategies d'approvisionnement de gaz naturel des acteurs energetiques europeens* [2007] (These pour le doctorat en Sciences Economiques, Universite Montpellier I, defendu 29 juin 2007), p. 65.

[114] COMP/37.542—Gas Natural þ Endesa. Commission Press Release, 'Commission closes Investigation on Spanish Company Gas Natural' (IP/00/297), 27 March 2000.

[115] Βλ. 2005/2006 ετήσια αναφορά του Bundeskartellamt διαθέσιμη στον ιστότοπο http://www.bundeskartellamt.de/wEnglisch/download/pdf/07_____Kurz_TB_e.pdf (ημερομηνία πρόσβασης 29/05/2015).

[116] Talus K., *Long-term natural gas contracts and antitrust law in the European Union and the United States*, οπ.π. (υποσημ. 104), σελ. 270.

Στην υπόθεση Distrigaz, η Επιτροπή εξέφρασε ορισμένες ανησυχίες σχετικά με τις συμβάσεις προμήθειας αυτής με τους βιομηχανικούς πελάτες. Κατόπιν σχετικής έρευνας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναφορικά με τις δραστηριότητες προμήθειας φυσικού αερίου της Distrigaz στο Βέλγιο και στο πλαίσιο του αρθρ. 102 της ΣΛΕΕ, από την προκαταρκτική αξιολόγηση προέκυψε ότι η επιχείρηση κατείχε κυρίαρχη θέση στην αγορά του φυσικού αερίου στην εν λόγω χώρα. Δεδομένου ότι κάθε πελάτης έχει, συνήθως, μόνο έναν προμηθευτή αερίου, ο ανταγωνισμός για τους νέους πελάτες εμφανίζεται μόνο όταν συνάπτεται μια νέα συμφωνία. Σε αυτήν την περίπτωση, η χρήση των μακροχρόνιων συμβάσεων περιορίζει το πεδίο ανταγωνισμού, με συνέπεια τον αποκλεισμό της αγοράς. Όπως ακριβώς με την υπόθεση E.ON/Ruhrgas, έτσι και οι σχετικές υποχρεώσεις στην περίπτωση της Distrigas παρέμεναν εν ισχύ για χρονική περίοδο τεσσάρων ετών και περιλάμβαναν συμφωνία ότι η Distrigas δεν θα σύναπτε οιαδήποτε συμφωνία προμήθειας φυσικού αερίου με μεταπωλητές, διάρκειας άνω των δύο ετών και καμία νέα σύμβαση με βιομηχανικούς χρήστες και παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας για περισσότερο από πέντε έτη. Επιπλέον, η Distrigas εξασφάλιζε για κάθε ημερολογιακό έτος ένα ελάχιστο ποσοστό 65%, και κατά μέσο όρο για όλα τα ημερολογιακά έτη διάρκειας της σύμβασης ένα ελάχιστο ποσοστό 70% φυσικού αερίου, με το οποίο θα προμήθευε αυτοτελώς την αγορά. Ήτοι, αυτό σήμαινε ότι μόνο ένα ποσοστό της τάξεως του 30% φυσικού αερίου που πωλείται από την Distrigaz, θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο συμφωνίας μακροχρόνιας σύμβασης, με διάρκεια άνω του ενός έτους.

Επιπροσθέτως, οι μακροπρόθεσμες συμβάσεις με μεταπωλητές δεν θα μπορούσαν να διαρκέσουν για περισσότερο από δύο έτη και με βιομηχανικούς χρήστες και παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας, ο μέγιστος όρος δεν ξεπερνά τα πέντε έτη (εξαιρούνται οι νέες εγκαταστάσεις παραγωγής ενέργειας). Ο όγκος θα υπολογιζόταν βάσει του συνολικού όγκου που θα προμήθευε η Distrigas, και η επιχείρηση θα είχε την ευελιξία στη διαχείριση του χαρτοφυλακίου των συμβάσεών της. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξήγησε ότι η Distrigas θα μπορούσε, παραδείγματος χάριν, να συνάψει συμβάσεις ενός έτους έως ποσοστού 40% επί του συνολικού αριθμού των πωλήσεών της και διετείς συμβάσεις έως ποσοστού 60%, ή συμβάσεις ενός έτους έως ποσοστού 62.5% επί του συνολικού αριθμού των πωλήσεών και πενταετείς συμβάσεις έως ποσοστού 37.5 %. Με βάση και τα δύο αυτά σενάρια, η Distrigas θα εκπλήρωνε τις

υποχρεώσεις της υπό δεσμεύσεις[117]. Και στο σημείο αυτό ανευρίσκονται σημαντικές ομοιότητες μεταξύ των υποθέσεων E.ON/Ruhrgas και Distrigas και συγκεκριμένα, πρώτον το ότι η ταυτότητα του αντισυμβαλλόμενου αγοραστή θεωρείται σημαντικός παράγοντας κατά αξιολόγηση της αποδεκτής ή μη συμβατικής διάρκειας, και δεύτερον το ότι οι συμβάσεις με τους μεταπωλητές αερίου δεν θα μπορούσαν να υπερβούν τα δύο έτη. Παρά το γεγονός ότι η Επιτροπή δεν απαίτησε την κατάργηση ή τη λήξη των ενεργών συμβάσεων, απαίτησε να παραχωρούνται στους αντισυμβαλλόμενους αγοραστές μονομερές δικαίωμα λήξης των συμβάσεων, διάρκειας μεγαλύτερης της πενταετίας, ενώ σιωπηρή ανανέωση των συμβάσεων δεν θα γινόταν αποδεκτή.

IV. Επίλογος

Παρά το γεγονός ότι οι ευρωπαϊκοί θεσμοί, και ειδικότερα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, επιδιώκουν την διαμόρφωση ενός βέλτιστου κανονιστικού πλαισίου για τον τομέα της ενέργειας, εν γένει, αλλά και της αγοράς του φυσικού αερίου ειδικότερα, μέχρι στιγμής οι νομοθεσίες των κρατών μελών στον εν λόγω τομέα, παρουσιάζουν σημαντικές αποκλίσεις. Εξ αυτού του λόγου η Επιτροπή εξαναγκάστηκε να αναζητήσει νέα νομοθετικά εργαλεία και κατευθυντήριες αρχές, με επικείμενο κίνδυνο μία εν ισχύ νομοθετική ρύθμιση, να είναι δυνατόν να θεωρηθεί την επομένη ότι αντίκειται στους ενωσιακούς κανόνες περί ανταγωνισμού. Έτσι, για παράδειγμα, μία εταιρεία που κατέχει δεσπόζουσα θέση στην αγορά, δύναται στο εγγύς μέλλον να απολέσει τα «προνόμια» της αυτά, καθώς τυχόν αύξηση των διασυνοριακών υποδομών διευρύνει το γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής της εσωτερικής αγοράς και ως εκ τούτου να αποδυναμώσει τη δεσπόζουσα θέση της εταιρείας. Συνεπώς, η εφαρμογή αντιμονοπωλιακών κανόνων αποτελεί έναν συνεχώς κινούμενο στόχο.

Υπό τα δεδομένα αυτά, εύλογα εγείρεται το ερώτημα: ποιό είναι το μέλλον των παραδοσιακών μακροχρόνιων συμβάσεων με ενσωματωμένες ρήτρες "Take-or-pay" στην Ευρωπαϊκή Ένωση, λαμβάνοντας υπ'όψιν το γεγονός ότι οι εν λόγω ρήτρες δημιουργούν συνθήκες αγοράς, που αντίκεινται στις διατάξεις περί ανταγωνισμού. Με άλλα λόγια, η πρακτική χρησιμότητα των ρητρών take-or-pay στον τομέα της

[117] Talus K., *Long-term natural gas contracts and antitrust law in the European Union and the United States*, οπ.π. (υποσημ. 104), σελ. 271.

προμήθειας του φυσικού αερίου σε επίπεδο ευρωπαϊκής ένωσης, δημιουργεί ζητήματα σχετικά με τη συμβατότητα της φιλελευθεροποίησης της αγοράς αερίου με τις μακροχρόνιες συμβάσεις με ενσωματωμένες ρήτρες "take-or-pay".

Μολονότι δεν τίθεται θέμα για την περαιτέρω χρήση αυτών στο πεδίο της προμήθειας φυσικού αερίου, εντούτοις, θα πρέπει να συμβαδίσουν με τα νέα δεδομένα, που επιβάλλει η αγορά του φυσικού αερίου. Οι ολοένα αυξανόμενες ποσότητες διαθεσίμων Υγροποιημένου Φυσικού Αερίου (ΥΦΑ) και η ευελιξία που παρέχει η αποθήκευση αυτού, υποσκέλισαν την ανάγκη για χρήση τέτοιου είδους συμβάσεων με ενσωματωμένες ρήτρες υποχρεωτικής αγοράς ανεξαρτήτου παραλαβής, η οποία συνδεόταν με διασφάλιση των επενδυτικών κεφαλαίων του προμηθευτή- πωλητή φυσικού αερίου. Βέβαια, οι ρήτρες "Take-or-pay" θα εξακολουθήσουν να υφίστανται σε επίπεδο βραχυπρόθεσμων συναλλαγών, πλην, όμως, οι συμφωνίες για προμήθεια ποσότητας φυσικού αερίου με υποχρέωση "take-or-pay", θα μειωθούν.

Προς το παρόν και παρά τη φιλελευθεροποίηση στην αγορά φυσικού αερίου, δύναται να λεχθεί ότι οι μακροχρόνιες συμβάσεις είναι ακόμα ενεργές –σε μικρότερη, βέβαια, έκταση-, καθ' όσον η αγορά βρίσκεται σε μεταβατική περίοδο. Ωστόσο, οδηγούμαστε σιγά-σιγά σε κατάργηση των ρητρών take-or-pay, διότι ένας μέσος έλλογος αγοραστής φυσικού αερίου, είναι σίγουρο ότι θα προτιμήσει μία περισσότερο ελαστική και με λιγότερο κόστος συμφωνία για προμήθεια φυσικού αερίου, από μία συμφωνία για πλείονα έτη και με ένα μόνο προμηθευτή.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπή προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών για την Οδηγία 2004/67/ΕΚ της 26ης Απριλίου 2004 σχετικά με τα μέτρα διασφάλισης του εφοδιασμού με φυσικό αέριο, COM (2008)769, 13.11.2008.

- Bankole A., *LIBERALISATION IN THE DOWNSTREAM SECTOR OF THE EUROPEAN UNION (EU) GAS INDUSTRY: HOW COMPATIBLE IS IT WITH TAKE OR PAY CONTRACTS?* [2008] διαθέσιμο στον ιστότοπο

http://www.dundee.ac.uk/cepmlp/gateway/index.php?news=29853 (ημερομηνία πρόσβασης 05/06/2015).

- Brothwood M., *The E.U. Gas Directive and Take or Pay Contracts*, [1998] O.G.L.T.R., Vol.18, p. 318.

- Cameron, P., *Competition in Energy Markets: Law and Regulation in the European Union* [2007] New York, USA: Oxford University Press (2nd Edition).

- Commission Press Release, *Commission closes Investigation on Spanish Company Gas Natural* (IP/00/297), 27 March 2000.

- Commission Press Release, 'Commission clears Irish Synergen Venture between ESB and Statoil Following Strict Commitments' (IP/02/792), 31 May 2002.

- Creti A. & Villeneuve B., *Longterm Contracts and Take-or-Pay Clauses in Natural Gas Markets [2004]*, Energy Studies Review, Vol. 13, No. 1, 200, pp. 75-95.

- Crowder A.J., *Take-or-Pay Payments and Settlements - Does the Landowner Share?* [March 1989] διαθέσιμο στον ιστότοπο http://digitalcommons.law.lsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5177&context=lalrev (ημερομηνία πρόσβασης 06/06/2015).

- Duval C., Le Leuch H., Pertuzio A., Lang Weaver J., *International Petroleum Exploration and Exploitation Agreements: Legal, Economic and Policy Aspects* [2009] Barrows.

- Energy Charter Secretariat, *Putting a Price on Energy - International Pricing Mechanisms for Oil and Gas [2007]*, Energy Charter Secretariat.

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Χάρτης Πορείας για τη μετάβαση σε μία ανταγωνιστική οικονομία χαμηλών επιπέδων ανθρακούχων εκπομπών το 2050,* COM92011)112,08.03.2011.

- Finnerty J.D., *Project Finance: Asset- Based Financial Engineering [1996]*, John Wiley & Sons.

- Hoffman S., *The Law and Business of International Project Finance* [2008], Cambridge University Press, 3rd edition.

- Iynedjian M., *Gas Sale and Purchase Agreements under Swiss Law* [2012], ASA Bulletin, Kluwer Law International 2012 Volume 30 Issue 4, pp. 746-757.

- Geradin D., *The Liberalization of Electricity and Natural Gas in the European Union [2001]*, Kluwer Law International.

- Girault V., *Strategies d'approvisionnement de gaz naturel des acteurs energetiques europeens* [2007] (These pour le doctorat en Sciences Economiques, Universite Montpellier I, defendu 29 juin 2007).

- Kruyt B., Van Vuuren D.P., De Vries H.J.M. & Groenenberg H., *Indicators for energy security*, [2009], 37(6) Energy Policy.

- Kohl B., Salzburger R., & Vanwijck-Alexandre M., *Les clauses take or pay: des clauses originales et méconnues [2009]*, Journal des tribunaux (No. 6354).

- Medina J.M., *The Take-or-Pay Wars: A Cautionary Analysis for the Future [1991-1992]*, 27 Tulsa L.J.

- Medina J.M., McKenzie G.,Daniel B., *Take or Litigate: Enforcing the Plain Meaning of the Take or Pay Clause in Natural Gas Contracts [1987]*, Arkansas Law Review [vol 45] 185.

- Metaxas & Associates, *Client's Alert Prochure- Take-or-Pay Clauses in Gas Supply Agreements and their legal evaluation [2014]*, διαθέσιμο στον ιστότοπο http://www.metaxaslaw.gr/images/CLIENTS_ALERT_Take_or_pay_Conditions_in_Gas_Supply_Agreements.pdf (ημερομηνία πρόσβασης 28/05/2015).

- Μεταξάς & Συνεργάτες – Δικηγόροι & Νομικοί Σύμβουλοι, *Ρήτρες «Take or Pay» (TOP) σε συμβάσεις πώλησης φυσικού αερίου [2014]*, διαθέσιμο στον ιστότοπο http://energypress.gr/news/ritres-take-or-pay-top-se-symvaseis-polisis-fysikoy-aeriov (ημερομηνία πρόσβασης 28/05/2015).

- Μούσης Ν., *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές [2011]*, διαθέσιμο στον ιστότοπο http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/5/15/02/01/?all=1 (ημερομηνία πρόσβασης 10/06/2015).

- Neuhoff K. ,Von Hirschhausen C., *Long-term vs. Short-term Contracts: A European Perspective on Natural Gas [2005]*, διαθέσιμο στον ιστότοπο https://www.repository.cam.ac.uk/bitstream/handle/1810/131595/eprg0505.pdf?sequence=1 (ημερομηνία πρόσβασης 28/05/2015)

- Nevitt, P., Fabozzi, F., *Project Financing* [2000] London, United Kingdom: Euromoney Books.

- O'Neill D., *Gas sale and purchase agreements, in Oil and Gas – A Practical Handbook* [2009] (G. Picton-Turbervill, ed.), Globe Business Publishing Ltd.

- Perillo J., *Corbin on Contracts [2005]*, Lexis Nexis 2005, Vol. 11.

- Spanjer A.R., *Regulatory intervention in the dynamic European gas market-neoclassical economics or transaction cost economics?* [2009] 37(8) Energy Politics 3251.

- Talus K., *Long-term natural gas contracts and antitrust law in the European Union and the United States [2011]*, Journal of World Energy Law and Business, Vol. 4, No. 3.

- Williamson O., *Transaction Costs Economics: The Governance of Contractual Relations [1979]*, Journal of Law and Economics, 22, 233-260.

- Χαροκόπος Μ., *Απελευθερώνοντας το δέσμιο Γκιούλιβερ: Εξ-ασφαλίζοντας τον εφοδιασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης με φυσικό αέριο,* σε Φαραντούρης Ν. (επιμ.), *Ενέργεια Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική,* Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, 445 επομ.

Νομολογία:

- Bundeskartellamt, 8th Decision Division, B8-113/03, Bonn, 28th January 2005, at, http://www.bundeskartellamt.de/wDeutsch/download/pdf/Diskussionsbeitraege/050125_Diskussionspa pierGasvertraege.pdf (last visited on 23rd, January 2008).

- Co. AB v. Flota Petrolera Ecuatoriana (The Scaptrade) 1983 2 A.C. 694, at 702.

M&J Polymers v. Imerys Minerals Ltd. 2008 EWHC 344 (Comm).

Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Field Code Changed
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)
Formatted: English (United States)

- Colorado Interstate Gas Co., Inc., v. Chemco, Inc., 833 P.2d 786, 788 (Colo. Ct. App. 1992).
- COMP/B-1/37966—Distrigaz.
- COMP/B-1/38348—REPSOL CCP
- COMP/37.542—Gas Natural þ Endesa.
- Court of Appeals of Düsseldorf, 20 June 2006, 2 Kart 1/06
- Court of Appeals of Angers, 15 June 2005, SA Styrpac c/ Gaz de France, No. 04/01783.
- Distrigas, MEMO/07/407, dated 11 October 2007
- French Competition Council, Opinion No. 99-A-15, dated 5 October 1999, available in French στον ιστότοπο www.autoritedelaconcurrence.fr/pdf/avis/99a15.pdf.
- *Jobson v. Johnson* 1989 1 W.L.R. 2026 at 1040, and Scandinavian Trading Tanker
- Roye Realty & Dev., Inc. v Arkla, Inc., 863 P.2d 1150 (Okla, 1993)